

4

חידושי הרשב"א

על הש"ס

לרבינו שלמה בן אברהם בן אדרת

יו"ל על-פי כתבי יד ודפוסים ראשונים
עם הערות והארות ציונים ומראה מקומות

על-ידי

"מכון אור"

מכון להוצאת ספרי ראשונים

ירושלים

ירושלים, תש"מ

מפסיקין בו אלא מפני הכבוד. ור"ת ז"ל לא הי' מברך עליו, וכן המנהג. ואמרינן בירושלמי [פאה פ"ו, ה"ה] אם הלכה רופפת היא בידך ראה היאך הצבור נוהג ונהוג כן. ובודאי אלו רצה לקרות כלו בבת אחת בבית הכנסת או בביתו אז חייב לברך עליו כההיא דמסכת סופרים ודירושלמי. תניא בתוספתא בערבי פסחים [ה"ה] בני העיר שאין להם מן שיקרא את ההלל הולכין לבית הכנסת וקורין פרק ראשון הולכין אוכלין ושותין הוזרין ובאין וגומרין את כלו אם אין אפשר להם כן גומרין את כלו. ולפי הסכמה זו של גאונים עולם ז"ל גראה פירוש הירושלמי שכתבתי למעלה דהכי קאמר שנייה היא שאם שמעה בבית הכנסת יצא והלכך עיקר תקנת קריאתו בבית הכנסת היה ולא בבית ובקריאת בית הכנסת הוא שתקנו לברך שהיא עיקר התקנה ומצות הקריאה אבל בבית לא וכן בדין הוא שאלו מי ששמעה בבית הכנסת יצא ואינו מברך על שלהנו, ומי שלא שמעה בבית הכנסת גומר על שלהנו ומברך, יאמרו שנים בבית אחד זה קורא ומברך וזה קורא ואינו מברך, הלכך ברכת גאלנו לאו סמוכה היא, ולפיכך פותח בה בברוך.

[יא, ב] תניא נמי הכי אין אומרים אהבה רבה אלא אהבת עולם וכן הוא אומר אהבת עולם אהבתיהי'. וכן פסק רבינו האי ורבינו אלפסי ז"ל. והא דאמרינן שכבר נפטר באהבה רבה, מרא דשמעתא שמואל וכבר אדחייה ממתני'. ויש מי שפוסק כשמואל משום דבסוגין דבסמוך נקט לה הכין. דאמרינן אילימא דאמר יוצר ולא אמר אהבה רבה. לעולם דאמר אהבה רבה ולא אמר יוצר אור. אלמא ההוא לישנא דוקא. ומקצת מן הגאונים ז"ל נסתפקו בדבר זה ונהגו בעצמם לומר בשחר אהבת עולם ובערב אהבה רבה.

7 השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך שיקרא ק"ש אי"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה. וגרסינן עלה בירושלמי [ה"ה] אמר ר' בא והוא ששנה על אהר. וכתב הראב"ד ז"ל שיש

אחת וטופס ברכות כך הוא, והיינו דחותם גאל ישראל. זהו שנראה לי בפירוש הירושלמי. ומ"מ למדנו מכאן להלל שבלילי פסחים שמברכין עליו, וכן נהגו קצת מן הרבנים האחרונים אבל הגאונים ז"ל לרב צמח ורב יוסף ורב יצחק בן גיאת ז"ל הסכימו שאין מברכין עליו עכשיו בהלל שקורין בבית מפני שהולקין אותו באמצע. וכתב רב עמרם משמיה דרב צמח ומה שאמרו רביעי גומר עליו את ההלל לומר שאינו מדלג כדרך שהוא מדלג בראש חדש. והא דתנן בנדה [נא, ב] כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו, הא אמר רבי יוחנן שאין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בהן חוץ. ויש לנו כיוצא בה ברכה אחרונה של ק"ש. וכן השיב רב האי ז"ל בתשובה שהדברים כמו שאמר רב צמח שאין מברכין עליו בלילי פסחים לגמור ואין אנו קורין אותו בתורת קוראין אלא בתורת אומרים שירה, שכך שנינו [פסחים קטז, ב] ר"ג אומר וכו'. ובסופא לפיכך אנו חייבים להודות להלל לאלהינו ולומר לפניו הללויה, כך היא שנויה משנתינו וכן מנהג כל ישראל ולפיכך אם בא אדם לברך משתקין אותו. ויפה אומר שיש טעון ברכה לאחריו כזה ואין טעון לפניו קריית שמע שאין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על ק"ש ואף על פי כן הרי מברכין לאחריה אמת ויציב. וזו ודאי ברכה שלאחריה שהרי על כל פרק ופרק אומרים אמת ועל חותמה שהיא פרשת ציצית אומרים אמת ויציב ממצרים גאלחנו, ויפה אמר נמי שאין למדין מן הכללות. וכיון דכולי עלמא כך הוא דבר וכך ירשו ישראל מאבותיהן אין למדין מן הכלל הזה לדחות מעשיהן, עד כאן לשון התשובה. ולמדנו ממנה שכך הוא הסכמתן בדבר זה. וכן רבותינו בעלי התוספות מסכימין לסברא זו מפני שהולקין אותו באמצע דהיאך איפשר שמפסיקין בו באכילה ושתייה ומברכין עליו בתחלתו לגמור שהרי אפילו בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל אין

בבית נתו. 3 צ"ל בשחר אהבה רבה ובערב אהבת עולם, וכן הוא בכל הראשונים, [ובמנהגי הל' תפלה ס' לב בשם שר שלום (הובא ברשב"ץ) כתב דאם רוצה לומר אהבת עולם רבה הרשות בידו, וב"על הכל" (פסקי מהר"ם מרוטנברג) בשם רב נתנאל כתב דבזמן שביית המקדש היה קיים

[יא, ב] 1 וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש [וכעין זה ברא"ה] ובגמ' הגירסא שונה, [ובביאור הגר"א ריש ס' ס כתב דט"ס הוא] ובא"ז (הל' ק"ש ס' כא) כנראה שאינו גורס תניא נמי הכי וכו'. 2 עשו כן לקיים דברי שניהם כ"כ בא"ז וכן הוא ברא"ש ס' יב. ועיי"ש במעיי"ט ס"ק ה. וראה מש"כ בזה

5

6

גרסאות שגורסים והוא שקרא על אתר. ולאותה גירסא כל שקרא ק"ש סמוך לאהבה רבה יצא ידי ברכה כל היום לפי שכבר בירך על התורה פעם אחת בבקר. אבל לספרים דגרסי והוא ששנה על אתר אין הברכה מוציאתו אלא ידי אותה קריאה הסמוכה לברכה, הא אם הפסיק וחזר וקרא צריך הוא לחזור ולברך. ובתשובה לרבותינו הצרפתים השיבו שלא הצריכו בירושלמי לחזור ולברך בשלא שנה על אתר. אלא בשנפטר באהבה רבה לפי שהיא אינה נראית ממש כברכת התורה, אבל במברך אשר בחר בנו יצא ידי חובת כל היום ואפילו הפסיק והלך למלאכתו וחזר לקרא, והיינו שהוצרך להשמיענו בירושלמי בברכת אהבה רבה ולא השמיענו כן בעלמא ואנן ידעינן דכ"ש בשנפטר באהבה רבה. ואפשר נמי דבירושלמי פליגא אגמריין מדלא אמרו כן בגמרא. ומ"מ במי שרגיל לקרות ולעסוק בתורה והולך למלאכתו קצת ודעתו על הלימוד למהר ענינו ולחזור (על) [אל] למודו א"צ לחזור ולברך אפילו לדעת הירושלמי, והביאו ראייה מר"ת ז"ל שלא היה מצריך ברכה לישב בסוכה אלא מסעודה לסעודה ואפילו הלך לעסקיו ולאחר מכן נמלך לישן אינו חוזר ומברך וכ"ש כאן שאינו מסוה דעתו מן הלימוד ועל כן נהגו שלא לברך.

ובשם רש"י ז"ל אמרו תלמידינו כשהיה משכים לקרות היה מברך לקרות בתורה וכשהוא הולך לבית הכנסת חוזר ומברך כמו אותן הימים שלא השכים לקרות. ונותן טעם לדבריו כמו שהקורא בתורה מברך ברכת התורה ולא חשיבא ברכה לבטלה ואף על גב שכבר בירך קודם פרשת קרבנות ואיזהו מקומן ורבי ישמעאל. והוא הדין דהכא לא חשיבא ברכה לבטלה. והשיבו עליו בתוספות דלא דמי לקורא בתורה דהתם אפילו בירך על עסק התורה שעסק בפני עצמו צריך הוא לחזור ולברך על קריאתו בצבור שכך תקנו לברך שם אשר בחר בנו כמו שנתקנה ברכה לאחריה וכמו שנתקנה ברכת אשר בחר בגביאים טובים על ההפטר. ועוד דאפילו במקום דשייכא ברכה אפילו בספר תורה הקפידו שלא לגרום ברכה שאינה צריכה כדאמרינן ביומא [סח, ב] ובעשור שבהומש הפקודים קורא על פה ל. ורבי יוחנן אמר הערב נא. פירש"י ז"ל שאין זו ברכה בפני עצמה אלא התימה לברכה על דברי תורה דרבי יוחנן מסיים בה הכי דבעי פתיחה בברוך והתימה בברוך. וכן אמרו גמי משמו של ר"ת ז"ל. והרב בעל המאור ז"ל אמר שהן שלש ברכות. כנגד מקרא ומשנה וברייתא שקורין בבקר.

אומרים אהבה רבה ועתה אהבת עולם]. 4 דלגירסא, והוא ששנה" דקאי על מה שאמרו, השכים לשנות, דפירושו דהך, "לשנות" הוא רק, בשנה על אתר, וע"כ כל מה דשונה שלא אתר חייב לברך עליה. אבל לגירסא, והוא שקרא" צ"ל דקאי על, "משקרא ק"ש", דפירושו דאם קרא ק"ש מיד לאחר אהבה רבה א"צ לברך אח"כ על ה, "לשנות" של כל אותו היום. עיין רשב"ץ. [ועיין ברא"ש דס"ל דאף לגירסא, והוא ששנה" אי שנה על אתר יצא ידי ברכה לכל היום אף אם הפסיק]. 5 נראה דקאי לגירסא, והוא ששנה" דלגירסא זו כל מה ששונה אח"כ שלא על אתר חוזר ומברך. וס"ל דהיינו דוקא בנפטר באהבה רבה (לפי שאינה נראית ממש כברה"ת) אבל במברך ברכת התורה יצא ידי"ח כל היום. [ולפ"י לגירסא, והוא שקרא" י"ל דברה"ת ואה"ר שוין הן דבקרא על אתר בתרויהו יצא ידי"ח כל היום, ובלא קרא על אתר ודכותיה בברה"ת בלא שנה על אתר חייב לחזור ולברך, [ועיין תוס' ד"ה שכבר, וביאור הגר"א ס' מ"ו סע' ז]. 6 משמע דבתרתי פליגי, דלבבלי אף בלא שנה על אתר יוצא ידי"ח כל היום (דעצם הק"ש היא השניה על אתר ועיין ב"י ס' מז) ולירושלמי אף בשנה על אתר אינו

יוצא ידי"ח כל היום ובחזור לשנות חוזר ומברך. 7 עיין או"י (הל' ק"ש ס' כב) שכתב דרש"י ס"ל דאף בברה"ת ממש כל שהפסיק חוזר ומברך [עיין שה"ל הל' תפלה ס' ה] וא"א שלא היה מפסיק [משמע קצת דשינוי המקום לא מחייב לחזור ולברך, וכ"כ רבינו דאף בהלך למלאכתו וכ"כ בשם ר"ת לענין הפסק סוכה אפילו הלך לעסקיו, ועיין תוס' ד"ה שכבר דכתבו דעל אתר פירושו לאלתר שלמד מיד באותו מקום (והרא"ש השמיט, "באותו מקום") וע"ע מג"א ס' קסו. ובכל בו ס' ב, הביא דרש"י לא היה חוזר ומברך. [ועיין בעמודי אש קונטרס מעון הברכות ס"ק א דהביא מכמה אחרונים שכתבו דדעת רש"י דמותר להרבות בברכות עיי"ש שהאריך בזה]. 8 נראה דאף שאינה ברכה בפ"ע מ"מ היה אומר, "הערב" בלא ו. 9 עיין תוס' פסחים קד, ב ד"ה חוץ. 10 לכאורה צ"ע דהא ר"י ס"ל דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה [לקמן מ, ב], וברכת הערב נא אין בה מלכות, ואולי צ"ל כמש"כ הרא"ה והמאירי דר"י היה פותח בה בברוך. [וכעין זה עיין מג"א ורע"א ריש ס' ס']. ובתשב"ץ ח"ג ס' כ"ו כתב דיש ברכות שאין בהם מלכות. 11 עיי"ש בהשגות

ובר
של
לא
ביו
למי
הכי
ועב
את
ובר
נח,
דאכ
[יו
ושב
לעו
ממ
זו
בפי
הוא
היה
לבו
דה
כדא
[פ'
וכד
מן
אין
הלל
בעי
דאנ
בעי
אתו

הרא
תמי
כהנ
14
קשו
והר
רצה
16
היין
את
כן
ס'

לשני ואם הוא כוונתו לא יבדל פוקח עורים כיון שהדבר חסר גנוולו : פ' ב"ה ובהשגחה נבא שאין כו' : כתב הראש"ד ומי הוא שלא יתכן ידיו מפני הנקיזות או מפני הטיבחה ואם יש כלים שפוחים מקנה בהם לפני ועיניו ואם יש פלוג בעיניו וכו' חנה' כדרכו כמים ומבדל דרכו כשאר הימים עכ"ל . ואפי' אומר ר"ה

מוחרת ועיניו ידים דהשגחה מזה היא וכו'ן להקביל פני רבו עובר במים כ"ס להבין פני שכינה ומה שהיו עושין מספחה ננוכה לא לנקות הידים אלא להעבירה על פניו ולהתקין ולהעביר מעיניו לפלוג וכו' חנה' . וכיוצא בזה ר"ה וכו' חנה' ומפני שכדרכו ה' להקביל פני רבו לא מקדשתו דשמי' דהם לא להקביל פניו אם לא יעבור במים כיון שה מעבר הנהר אבל הבא חפשי להקביל פני רבו דהם ידיו בכל מדי דמתיק :

שלא נתחייב בה אינו מברך אותה : ח כיצד לך בבסותו אינו מברך כשעומד מליביש ערומים . הלך יתף אינו מברך . שעשית לי כל צרכי . "ביום הכפורים ובתשעה באב שאין שם רחיצה וכן אינו מברך נמילת ידים ולא המעביר חבלי שינה . אם לא נכנס לבית הכסא אינו מברך אשר יצר את האדם . וכן שאר ברכות אלו : מ נהגו העם ברוב ערינו לברך ברכות אלו זו אחר זו בבית הכנסת בין נתחייבו בהן בין לא נתחייבו בהן ומעות הוא ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה : א"י יהושכ"ס [ט] לקרוא בתורה קודם שיקרא קריאת שמע בין קרא בתורה וכן שבכתב בין קרא בתורה שבעל פה נוטל ידיו תחלה ומברך שלש ברכות ואח"כ קורא [ט] ואלו הן אשר קדשנו במצותינו וצונו על דברי תורה . [ז] והערב נא יי' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך כל בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך יודעי שמך ועוסקי תורתך ברוך אתה יי' המלמד תורה לעמו ישראל . ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתך ברוך אתה יי' [ח] נתן התורה : י"א בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו ואחר כך קורא מעט מדברי תורה . ונהגו העם לקרוא

בין נהגו העם וכי' ה'ין רחוי לעשות כן וכו' כלומר שתי עעיות עושין או שמדכין אותם אחר זמן עעיותו ועוד שמדכין אותם בין נתחייבו בין לא נתחייבו וה'ין כן לעשות כן לברך אותם אחר זמן עעיותו ה'ין לברך ברכה אח"כ נתחייב בה : י המשכשים לקרות בתורה וכו' . כסף דברכות (דף י"א ב') חי'כל חמורתי אם לר'ך ברכה למטה ולמטה ולמטה וכו' חנה' ר"ה בשם רבינו ח'י דהלב כדכ דאמר אפילו למדרש נמי לר'ך לברך ובברך ג' ברכות ולאו הן וכו' . שם נח מה מברך ומסקול חמר רב פ נמימניהו לכולהו וזה שלש ברכות אלו שבי רבינו . ומ"ס ואח"כ קורא מעט מ"ת הוא נ שלל להפסיק בין הברכה וכן הדבר שם עליו :

יה ושברו חממים וכו' . שנת פרק כ"ג דף ק"ה ב') ח"ד יוסי י' הלין מנומרי הלל בכל יום ופרס נמרחא דבי פסקווי דומרה ומפסר רבינו דהיינו מחלה לז עדי סוף הספר : וחוקנו ברכה וכו' . כסף הכי ז"ל פרק א' עומדין וחקנו רבנן לחומר בה מקמייהו וברכה מנהרייהו ומלי ניהו כן שחמר

יה ושברו חממים וכו' . שנת פרק כ"ג דף ק"ה ב') ח"ד יוסי י' הלין מנומרי הלל בכל יום ופרס נמרחא דבי פסקווי דומרה ומפסר רבינו דהיינו מחלה לז עדי סוף הספר : וחוקנו ברכה וכו' . כסף הכי ז"ל פרק א' עומדין וחקנו רבנן לחומר בה מקמייהו וברכה מנהרייהו ומלי ניהו כן שחמר

ברכת כהנים . ויש מקומות שקורין צו את בני ישראל ויש מקומות שקורין שתיהן וקורין פרקים או הלכות מן המשנה ו הנביתות : ג' יושבחו חממים למי שקורא ון זמירות מספר תהלים בכל יום ויום מתהלה לדוד עד סוף [ט] הספר . ובנ נהגו לקרות פסוקים לפנייהם ולאחרייהם ותקנו ברכה לפני הומירות והיא ברוך שאמר וברכה לאחרייהם [ט] והוא ישתבח ואחר כך מברך על קריאת שמע וקורא קריאת שמע : י"ג יש מקומות שנהגו בהן לקרות בכל יום אחר שמברך ישתבת שירת הים ואחר כך מברכין על שמע . ויש מקומות שקורין שירת האוינו . ויש יחידים שקורין שתי השירו

יה ושברו חממים וכו' . שנת פרק כ"ג דף ק"ה ב') ח"ד יוסי י' הלין מנומרי הלל בכל יום ופרס נמרחא דבי פסקווי דומרה ומפסר רבינו דהיינו מחלה לז עדי סוף הספר : וחוקנו ברכה וכו' . כסף הכי ז"ל פרק א' עומדין וחקנו רבנן לחומר בה מקמייהו וברכה מנהרייהו ומלי ניהו כן שחמר

א עין נשאלה ס' מ"ג : ב פ"ג עין י"ט ט"ה ס' מ"ו : ג ט"ה ס' מ"ו : ד ט"ה ס' מ"ו ו"א :

הנהגות מיוחדות

חל של רש"י ז"ל ואם כן כיון דעבד ולשה שום נקם אשה תהלה כמו שחמר' בנבייתא : המשכשים לקרא בתורה וכו' . הערב נח ס' אלהינו וכו' . אשר בחר בט מכל העמים וכו' . רבינו אומר הערב * בלא * (המש"כ) אמר האל כ"ח דפס' ט'

הנהגות מיוחדות

ביום הכפורים ותשעה באב שאין שם רחיצה כו' עד נתחייב בה . פרק הוואה (דף ס') כתב הראש"ד ז"ל ומי הוא שלא ירחץ ידיו וכו' (ע' נכ"מ) ומבדל דרכו כי ימים עכ"ל : ואומר אני זו מחלוקת ישנה היא ספק הוואה נכנסת אם כד רח"ל או כמו שנהגו רוב המקומות שכתב שהוא מהגז בעטות וסרה גלויות וכו' רבו עטלי היום' ז"ל שנתו התנהג שנהגו ומתפ' ז"ל חזקו לנתנו' נחשטש בלא יום הכפורים שאין רחילת כלל דמחמדין ספק נתחל דיומא שאסור להושוש ולכבוש קטנה במים וכן הדין מורי' ס"ד . ה' ספק ז"ל נהג בעינתי יום שמת יעט נפשו והעמידו הדין דחמדין הים ונמסכת העיות ש מהגז של ר' יהודה כ"ר אלעזר במטה טוהה במים לקרות ולר'ך וכן לרבינו שנהגו בעינתי י בשאר ובשעת זריחה מניח הכסא והכנסנו עם הלומר כזו דומה לראמדין כסף יומא היו ידיו מנובל נעיש ומזאה רוחן כדרכו זריחו חושב והדין דרבי יהודה כ"ר אלעזר חוקמדין לה להך בלגז ו אפדין אלו בדיחות הפנים אם יש סם ולפ"ך ד' חמשה שמים יקדו אתי לומר כי מ ביחא לין חושדין כיום הכפורים כיון שאין ען שנת הווא בלגז נגל עעוה עעלים ומה שז לרחוץ אשה יום אחת במים ליתין פה לרחוץ מטום נת חלק הוא ולמי שהוא אולג כל תינוק נכנס יר הרע נתקן אמו מדרובת לסתח מטעא חוקן ולא נכנס כן יר הטוב עד שיחייבו נחלות כדא ספק חלק אלא לא למו שאל לכלל מות ולא למו שמתקנה ויש לי בוד כדכ הוא רחן לעולם ומ

הנהגות מיוחדות

[ח] הדין של רבינו במבואר במקומו בהלכות י"ב ע"ש ז"ב : [ט] אבל אם קרא ק"ש ככה בשם באהבה רבה כראיתא הים וכן פסקו החוסמות ואפילו שהה הרבה בין ק"ש לתורה וספק בעסקים אחרים ביניהם ולא ק"ל כדירושלמי דאמר והוא ששנה על אחר (פירוש לאלתר) אינ אפילו לדבריו הירושלמי לא קאמר דירושלמי אלא לנפטר באהבה רבה אבל לדין שאנו מברכים הני ברבות ג"כ מורה דלא נעיש ששנה על אחר וכן כתב רבינו שפחה . ועוד כתב שישינו ופרחין ובהדי' ספיקון וצדין לברך אחר כל אחת מהן ג' ברכות תללו לפי שהן הוסת ריעת . השינה שא"א אלפור כשהוא ין וסדחין ובית הכסא שאמדין אפילו בהרהר ד"ת . אמנם מורי רבינו כתב בתשובה שאינו רגיל לברך אלא פעם ראשונה כשהוא לומר או כשהוא קורא בביתו אינו חזר ובכך באותו יום אלא לאחר הפסק של שינה כקב' ספני שאינו סתיד רעיו מלמוד אפילו בתקס אפילו ובית הכסא ע"כ ובה"כ וסדחין דין אחד ליה ע"כ : [י] כ"י ודלא כיה דאמר לתלמוד איצ לברך ודלא כ"ר אלעזר דאמר לשתנה איצ לברך וכן אמרש כתב באבית דמברך : [כ] ובה"כ ר"י בתשובה לה"ר אשר מלוניל שפצא בספקי ה"ר שפעין תלמידו של רש"י שרי"ז וסדחין ששנים לקרות בתורה היה מברך וכשהיה בא לבית הכנסת ואומר ברכות חזון וסברך וסדחיהו לקריאן בתורה ששכרבים אפ"ש שבירכו ככר ולינ' לר"י דלא דמי להא דהתם בברכות נתקני לברך לקרוא בתורה ואפילו אם בריך מיד לעסוק בתורה ולא התסיק כלום כבו שנתקנה ברכת אשר בחר בניכאים להפסדה וק"ל ע"כ : [ל] החוסמות כתבו שיש לקרות והעיר בו"ז דהכל ברכה אחת היא : [מ] אבל רש"י מירש שם שחתם התלמוד תורה לשני ישראל אבל

ס פ ר

משכנות יעקב

שו"ת מארבע חלקי שו"ע

חלק ראשון

על

אורח חיים יורה דעה

אשר הונף ואשר הורם

מאת

כבוד הגאון הגדול המפורסם נ"י

עמוד הימיני פטיש החזק הצדיק ועניו המפורסם

כקש"ת מו' יעקב זצוק"ל אב"ד ור"מ דקארלין יע"א

הוא מחלק ביעק"ב מעיני התורה שו"ת יקרים, אהובים וברורים, פום ממלל ברבנותא, לאסוקי שמעתתא והלכתא, מוקק ומצדף השו"ת עפ"י שיטות בבלי וירושלמי ותוספתא, גם מקבין מהרבה פוסקים ראשונים ואחרונים, אשר מהם יקחו המעיינים, המונים המונים, פסקים ודינים, ושמעתתו' כיומא דאיסתנא צלולה, והכל בשכל ישר הולך ובדרך מלולה, כל חיך הטועם יחככם עד לאהת, וירזה דשן ונחת:

יצא לאור בפעם ראשונה בוילנא שנת תקצ"ח
ועתה יוצא לאור בסדר חדש ומשוכלל

פעיה"ק ירושלים תובביא

שנת חמשת אלפים שבע מאות ועשרים ליצירה

ולכאורה קשה דרב יהודה משמיה דשמואל אמר משקלה ק"ש
 ח"ל לנכר וכן בסוכה אמר רב יהודה אמר שמואל סוכה יום א'
 לברכה ומוקמינן לה כדבנן. וחלו ר"י גופי כר"י ס"ל במנחות כה'
 דר"י רמי הלכה כר"י ומצדק כל לפרט להחטוי בלילות ומוקמינן
 לה שם כר"י ומשום דר"י ח"ש לטוב הוא ולא שדי לגלימה כולה
 יומא כר"י וח"כ ע"כ פליג אדשמואל רבי ור"ל דהנכו מומרי משמיה
 דשמואל אמריכו ולי לא ס"ל ודוקא גדול דר"י גופי ס"ל לחלק
 בין ברכה ללילה ותפילין לבוכה וזה"ש דהא ס"ל ש"ס מדמי לכו
 אהדדי ומסיק ואין נמי כר"י עבדין ומצרכין כל ז' כו. א"ה
 מדברי הרמב"ם ז"ל נראה לכאורה דעת החובי שחזר שקרא
 ק"ש ז"ל לנכר כלל אף בהפסק גדול שמתחלה לא תקנו הברכות
 אלא רק במשכני ללמוד קודם ק"ש ש"כ בפ"י מהי תפלה ה'
 ו המשכני לקרוא בתורה קודם שיקרא ק"ש כר"י נועל ודיו תחלה
 ומצדק שלם ברכות ור"ח"כ קורא. ובה"י י"ח כתב בכל יום חייב
 אדם לנכר ג' ברכות אלו ור"ח"כ קורא מעט מד"ה. כר"י שלא
 הזכיר חייב ברכות אלו רק בצוקר וצין ברכות השחר ולא הזכיר
 כלל דין א"ס קרא ק"ש ח"כ או להח"י א"ס נריך לנכר ומ"ש דגבי
 לילה ותפילין כתב בדב"י ש"כ שמיאין או שובבן אפי' כמה
 פעמים ביום נריך לנכר ובה"ן לא כתב כלום. אלא נראה ברור
 דתחלתן נא תקינו רק במשכני ללמוד קודם ק"ש ולא ח"כ"כ כלל
 דכלתו בחר ק"ש גירר שבה מקיים מלות והגיה כר"י בשעת הדחק
 ומלות שיון כדחיתה בירושלמי עד ק"ש של ערבית וס"ל שאין
 הפסק מושיל לענין זה כלל דכך תיקנו חכמים. וכן נראה דעת
 הר"ף ז"ל שסתם ולא הזכיר בירושלמי כלל. והיינו דלא משכחין
 בתלמוד לתמורה דמצרכי בה"ה בחמט היום לחרר סעודה
 או כי נפקי מבה"כ דאשכחין בעובדה דרבה בסוכה
 דמצדק על התפילין כי נפיק מבה"כ ולא אמר דמצדק בה"ה וכן
 מלינו ברבנ"ה אמר משום ר"י כי הוא חלוין בתרי דר"י. כי הוא
 עיול לבה"כ כר"י ונפיק ומשו ידיו ומנה תפילין ומצדק פי' ברכה
 תפילין בעובדה דרבה והדר אמר לן כר"י בשלבי פ"ק דצ"ק. ולא
 אמר שצריך על התורה ג"כ. ורבנ"ה א"י ר"י ודאי דסגר כר"י
 בתפילין ובסוכה כדאמר בהדי' במ"ס סוכה רבנ"ה גופיה משמיה
 דר"י ורב"י ז"ל כתב בשם ק"ה פוסקים שברכו אחר לחתם מבה"כ
 ולעני"ד לא משמע הכי. וכן משמע דעת ר"ה ז"ל דאף הפסק גדול
 אין מלריך ברכה וכן גבי סוכה אפי' בסוה דעתו עד סעודה
 שני וכמו שהביא הר"ש ז"ל רק שגרי שאין דעת הר"ש ז"ל
 מסכי' לזה וצפרט לפמ"ש בהש"י בהדי' רק ר"ה ז"ל הוסיף דאף
 שינת קבע דלילה לא הוא הפסקה עד צוקר שני וע"ז כתב חוב'
 דלא נכירא ועשמה נראה דאדרבה סברא לומר דבה"ה פוערת עד
 השכמת יום שני דלא תחלה עבודה דיממה היא ועטובה ברכה
 אחרת וכמו מסעודה לסעודה ביום א' גבי סוכה אצל היסן
 ביום אף שינת קבע יש מקום לומר לדברי אלו הפוסקים שא"ל
 לנכר. וכן הן דברי האגור ז"ל שני שאצו הנהיג שלא לנכר ביום
 אפילו אחר שינת קבע כיון שיש מחלוקת בדבר. ורב"י השיג
 עליו שלא מנינו מחלוקת כלל דבין להר"ש ז"ל לר"ש ז"ל להר"י
 ז"ל שיהי' כר"י הפסק כר"י עיי"ש. ולעני"ד צעלי החובי ז"ל הלוקי'
 שלא השיגו על ר"ה ז"ל רק בשינת לילה וכמש"ל וכ"כ מדברי
 הרמב"ם ז"ל שפוערת כל היום אפילו הסיח דעתו וצפרט שובבן עד
 כדעת ר"ה ז"ל בסוכה אפי' הפסק וי"ל לטסקו פפור עד
 סעודה שני. ובחמת נראה מדברי הר"ש ז"ל דברכות ובסוכה
 שאינו מסכי' כ"כ לדעת ר"ה ז"ל. גם בסוכה שהביא תחלה דעת
 ר"ה ז"ל ור"ח"כ הביא דעת הגאונים ז"ל לנכר על הסוכה כל
 פעם שובבן בה. ועיין בד' הר"י ז"ל שהביא דעת ר"י צעל
 ר"ה ז"ל שר"י דהדי' דאפילו הפסק גדול וכמו שזומד באתראי

והיסה הדעת גדול לפי דעת החובי ור"ה ז"ל וברר"י וכ"כ
 מדברי הרמב"ם. ח"ל לנכר כל היום רק שלמד ק"ה ולדעת הר"ש
 בתשובה וכן מעין דברי הגמ' והטור ועוד פוסקים. הפסק גמון
 מלריך ברכה וכ"כ בירושלמי ור"ה לשינת קבע. ור"ה ור"י ז"ל
 ס"ל עוד דאפילו שינת לילה לא הוא הפסק ואין כן דעת אלו
 הפוסקים. וכן הביא הר"ה בשם החוב"ק. ולפ"י נראה דמ"י
 המ"ה ז"ל דמי שאין דעתו לחזור ללמודו ח"כ אזי כשהחזר לרין
 לנכר לאו ד"ה הוא ותלמי בפלוגתא שבי' המחבר א"כ א"ס שינת
 קבע ביום כר"י הפסק וכיון שבי' המחבר שנהגו שלא לנכר. כ"י
 בלא שינת רק שאלה לפסקיו. וכ"כ מצוהר מדברי הפוסקים ודבר
 המ"ה ל"ש וד"ק:

סו שאלה פרשת התמיד ושאר פסוקים שבתפלה אם רשא
 לאמרן ע"פ:

תשובה הנה הפוסקים ז"ל כתבו כמה פעמים בזה על מן
 שנהגו לאומן ע"פ דלא שייך בזה דברים שבת
 או אהה רשאי לאומן ע"פ. ק"ה מהפוסקים כי לכל שרגל ושגו
 צפי הכל לא שייך משום דברים שכתב כר"י ור"ח"כ מדבריו
 בחפ"יין ובמחזות לכתוב שלה מן הכתוב משום דמגרי גריסי
 וק"ה כתבו דכל דבר שכתוב מותר לאומן ע"פ ומלינו שאלו
 נעסוק בקרבנות וכן דברי הר"ר יונה ז"ל. והר"ש ז"ל כתב דל
 שייך ח"כ"כ זה כ"ה בקורא להוילא רבים י"ה וכ"כ החוב'
 בחמורה וכבר כתב רבינו אליהו ז"ל שהעוקר כמ"ש הר"ש ז"ל
 והוא גמ' מפורשת במ"ס חגיגות אמר ר"י וכי הא"ך יתיד וכו'
 לקרות ע"פ בציבור אלא במנהג נכנסין וקורין ע"פ קורין א'
 שמש. מצוהר להדי' דדוקא יתיד להוילא לציבור. אצל כל א' צפי'
 מותר ולהבי נקט שם בקורא שמש. והיינו דמשם ר"ה דביתו
 צפי' מותר דכתיב ושנחם כר"י ובלכתך כר"י ובשכבך כר"י. ולא
 חייבו שס"ה בידו ח"כ"כ דמה"ה מותר ביהוד ולפ"י ח"ל ל'
 העטמים שכתבו הפוסקים משום מגרי גריסין או שנתקנו לחוב'
 אף רחמי שכתב הר"ה דהם שגור צפי כל אף להוילא רבי
 י"ה מותר. והוא נגד דעת הר"ש ז"ל ומנהג אשכנז שכתב שובבן
 כשמניע ש"ן לפוסקים שכתפלה בגון מן כמכה כר"י ימל
 נעלם כר"י שכתב שותק והקבל חומרים כ"ה צפי' מצוהר להדי'
 דס"ל דאף דגריסי כל להוילא רבים אסור ור"ה מני"ל להפרי'
 להכריע נגד דעת הר"ש צפרט שחירונו עיקר. ור"ה אין הכי
 לכל הסברות. ומ"ש רח"י מה"ה דסומה פורס ע"ש ומתפלל
 ידעתו רח"י זו דהפורס ע"ש הוא מוילא רבים י"ה בברכה לא
 אצל ק"ש קורא כל א' וכן קדושה שצוילר כולן חומרים הקדוש
 וכן קדושה שכתפלה בכל עונין אותה ואין ש"ן מוילאן. ואין כ'
 רח"י כלל. היצרא דאכתי קשה לי ה' מלינו בש"ס דצב"ל היה שם
 מוילא רבים וכן עונין רח"י פרוקם לצד ומוכחין משם דשו'
 כטובה כדאמרינן בגמ' דסוכה וכן אמר במשנה מן שהיה עמד
 אשה או קטן מקרין אותה כר"י ור"ה חייבי כולתו שקורא מה
 הספר. דהא לדעת הר"ש ז"ל אסור לקרות ע"פ להוילא רבים
 וגם צידונו תפוס מנהג הזה אף שכולם בקיאים בדודו כר"י ששו'
 הודו אחר הש"ן שחומר יאמר נא ויהמרו נא כר"י והעם עונים ה'
 ויולאים בראמר נא ע"י הש"ן בידוע ונשאר מנהג זה ממנה
 דהוילא כדאמר בגמ' ובימי חכמי הגמ' עדיין לא החירו לבני
 ברכות וסידורו' כדאמר כותבי ברכות כשורפי תורה ע"י פי'
 כתבי. וגם לדעת המתירין ששגור צפי הכל קשה דהא כלל ל'
 שגור צפי הכל ובימי הש"ס לא היו רוצים בקיאים לקרות צעל'
 וגם עתה רוב צ"ח אין שגור צפיהם ע"פ. ולתי' הר"י ז"ל כי
 דכיון שכלל זה הוא חובה מותר לאומרו ע"פ. ובזה נחמ'

שאלות ותשובות הרמב"ם

הוא הנשר הגדול
רבינו משה ב"ר מימון זצ"ל

מאסף לכל תשובות הרמב"ם
מבוסס על מהדורת בלאו עם הוספות נכבדות
ומסודר מחדש על סדר 'משנה תורה'
עם ציונים ומראי מקומות, נוסחאות תרגומים ומקבילות,
הערות ומפתחות

כרך ראשון

מפעל תשובות הראשונים
מכון ירושלים ✧ ישיבת רבינו יצחק אלחנן
ירושלים תשע"ו

נוסחאות ותרומות

ס (א) במ"ב. התחיל. (ב) במ"פ. אם ראוי לברך עליהם. (ג) נוסחת ד"ל. אין שום איסור בברכה על הציצית וחפילין בתוך המזמורי שאין הפסקה כזאת בפסוקי דזמרה אסורה ואינה תפלה ולא קריאת שמע עד שיאסור הפסקה כזאת. (ד) במ"ב. בזה השיעור.

[ז] ולאחר הסעודה, קודם ברכת המזון.
[זז] וקטן עולה למנין שלשה בעת הצורך.
[ח] ואמרס מפנה לפנה הוא באותו הכית דוקא.
[ט] והמפרש בים, יטביל ידיו בים, או יטול במים הראויים לשתית הבחמה, וזה אין להשיב עליו.

[יא] ולשונות הים המתוק דינן כים המתוק.
[יב] ובורא נפשות רבות אין בה חתימה, כאשר הוזכר נוסחתה בחיבורנו הגדול.
[יג] וזה ה"נביד" הנעשה במצרים, אין לברך עליו רק שהכל. לפי שאין הגפן עקר.
[יד] אמנם ענין ברכת הטוב והמטיב, וכן ג"כ דיין האמת, אם חייבים אחת מהן, צריכים אזכרה ומלכות. ויאמר, בא"י אמ"ה הטוב והמטיב. וכבר כתבנו נוסח זה בחיבור. וכתב משה.

נט

7 תשובה. הך דאמרינן בירושלמי, ובלבד על אתר. יראה לי, שראוי לסמוך על זה, שהרי לא חלק על דברי הבבלי², אלא פירש הדבר. אבל המנהג הפשוט בערי ספרד, שאין מברכין³. משה ביר' מימון הדיין ז"ל.

ס

...ועוד. מי שאירע לו לבישת הציצית והתפלין כשהוא באמצע^א הזמירות. האם הותרה לו לבישתם והברכה עליהם^ב ואין זו הפסקה מחמת הברכה, אם לא. ושכרה כפול מן השמים.
התשובה^ג. ואין שום חטא בברכה על הציצית והתפלין במקצת המזמורים. הואיל ואין ההפסקה בפסוקי דזמרה בת גינוי חמור, ואינה תפלה ולא קרית שמע לדקדק בה כל כך^ד...¹

וראה מאמר מרדכי מז, ו שכתב שאפשר שרבינו גרס בירושלמי והוא שקרא על אתר, ודי לנו בקריאת שמע שיצא ידי חובתו. [ויש להעיר בדבריו שאמנם היה אפשר לפרש כך לגירסה שבתשובה שלפנינו, ובלבד על אתר. אלא, שמכך שרבינו כתב כאן בתשובה אבל המנהג בערי ספרד שלא לברך, והיינו דלא כהירושלמי שהעתיקו קודם, משמע שלדברי הירושלמי, אף אם קרא ק"ש על אתר צריך לברך, אם לא שנה מלבד זאת על אתר]. וראה עוד משכנות יעקב או"ח סה, שדקדק מלשון רבינו במשנה תורה, שלדעתו מתחילה לא נתקנו ברכות אלו אלא למשכים לקרות בתורה קודם קריאת שמע, אבל אם קרא את שמע, שוב אינו צריך לברך אפילו בהפסק גדול. וגם מדברי הרי"ף [ברכות ה, ב מדפי הרי"ף] דקדק כך, שלא הזכיר את הירושלמי.

נט פריימן נד. בלאו רצט. 1. ברכות א, ה, השכים לשנות קודם קריאת שמע, צריך לברך. לאחר קריאת שמע, אינו צריך לברך... והוא ששנה על אתר. 2. ברכות יא, ב, השכים לשנות, עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך, משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה. 3. בהלכות תפילה ז, י כתב רבינו, המשכים לקרות בתורה קודם שיקרא קרית שמע, בין קרא בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה, נוטל ידיו תחלה ומברך שלש ברכות ואחר כך קורא. ורבינו מנוח [שם] כתב, ועכשיו נהגנו שלא לברך, אעפ"י שלא שנינו על אתר, לפי שכבר נפטר כל היום בברכת השחרית על פרשת תמיד ומשנת איוהו מקומן. ע"כ. וההגהות מימוניות שם כתב, אבל אם קרא ק"ש כבר נפטר באהבה רבה כדאיתא התם וכן פסקו התוספות. ואפילו שהה הרבה בין ק"ש לתורה ועסק בעסקים אחרים ביניהם, דלא ק"ל כירושלמי דאמר והוא ששנה על אתר. אי"נ אפילו לדברי הירושלמי, דלא קאמר הירושלמי אלא לנפטר באהבה רבה אבל לידון שאנו מברכים הגי ברכות, ג"כ מודה דלא בעינן ששנה על אתר. וכן כתב רבינו שמתח. ע"כ.

ס חלק מתשובה. התשובה במלואה נדפסה לקמן תי רפג. [בלאו קפג]. 1. הברכי יוסף או"ח נג, ד ציין שזה להיפך ממה שכתב הגינת ורדים כלל א, נב שאם נודמנו לו טלית ותפילין עדיף להמתין שלא ללבשן רק בין ישתבח ליוצר אור לפי שהם עניינים מופלגים זה מזה.

י. מבי וכו'. עד סוף הפרק
זלשה כהנים וכו'. פרק ב' לו כהן גדול (יומא ע"ג):
מים ממזר ת"ח וכו'. משנה סוף הריעות (דף י"ג):
זה בכל המזות וכו'. בריש פאה
אציל ליד מעשה וכו'. בפ"ק
קידושין (דף מ'): ומ"ש היה
מזה וכו'. ירושלמי פרק אלו
תנינא רב אבאי שלח בריה
מבלי חין קדישא נקברי שלהון
וגמרו בעליית בית כחול כלול
למעשה רבין דקסין אמרין דלא
עם מי שיעשה מעשה חבל חין
יעשה מעשה מעשה קודם:
ינו של אדם וכו'. סוף פ"ק
קדושין (דף מ') ופ"ק דהנהדרין
לם יעסוק אדם בתורה וכו'.
קום שנהו (פסחים ל'):
רבה של תורה וכו' עד שמה לא
נמשכה אלוה בבדייתא דמי
וקארו בש"ה וקארו בפ"ג:
תורה לא בשמים הוא וכו'.
עובדין פרק כולד מעבדין (דף
ור דברים נמשכה אלוה:
ורא משלו למס וכו'. פ"ק
הענין (דף ז'):

י כל המסים על לבו וכו'. רבינו ז"ל הרחיב פיו ולסגנו בפירושו המשנה פ"ד דמשכת אלוה
על ההספקות שנתנו גם להלמודים גם לרבינו. וגם כי נראה מדבריו שרוב המסי
ההורה הגדולים שחזרו זמן או כלם היו עושים כן וגם מה אודא לבעמיה. והנה הוא
ז"ל הביא שם ראייה מהלל הזקן (יומא ל"ה) שהיה חושב ע"פ ולמד. והין משם ראייה
עזה הוא דוקא בהלכה למדור ולפי שהיה
מזמם אלפים ורבעות הלמודים חלו לא היו
נוהגין אלא לתפורסמיה שבהם או שכל מי
שהיה חפצר לו שלא ליהנות היה עושה חבל
כשוכה לחכמה ולמד דעת חכ העם החכמה
על דעתך שהיה חושב ע"פ. גם מה שהביא
מ"ל חגיגה בן דוסא (ברכות י"ז) אינה ראייה
שמה היה רוצה להתעשר לא היה צריך לשאול
מבני אדם רק מן השמים היו נומתין לו
כמוכר בתעניות (כ"ה) חבל הוא ז"ל לא
רצה ליהנות מן העולם הוא והין דבריו חלף
ברבים ליהנות מן העולם היה חבל שלא
בלימוד. וקדמא (בבבא ק"ה) שהיה מריית
שהיה בודק בחלוצות יין אינה ראוי להתקיים
לוהה ולומתו ופה הוא ובלא טורח גדול.
והין ספק שמי שהגנו הפס יחנך שיספרם
תמלכתו חסור לו לטוב ורע הוצא דכוס דלי
דוולא ככר פירש"י ז"ל שהיה דולה השקות שזקו
בזה חין גמלי גם כי כפי זה כבר היו לו
קרקעות ולא היה צריך לטוב. והביא עוד
ראיה ממה שפירושו בתי שפירושו (ס"ז) רב
יוסף חיפסק בדייתא רב פשת נכסברי אמר
כה

לצדו אפילו באותה העיר אין מוליכין את הקמן אלא
אם כן היה בנין בריא על גבי הנהר בנין שאינו ראוי
ליפול במהרה: ז אחד מבני מבני שביקש להעשות
מלמד אפילו אחד מבני החצר אין יכולין שכנוי למחות
בידו. וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד
תינוקות בצדו כדי שיבואו תינוקות אחרים לו או כדי
שיבאו מתינוקות של זה אצל זה אינו יכול למחות בידו.
שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

פרק שלישי

א בשלשה כתרים נכתרו ישראל. כתר תורה וכתר
כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה וזה
בו אחרן שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת
עולם. [ב] כתר מלכות וזה בו דוד שנאמר זרעו לעולם
יהיה וכסאו כשמש נגדי. כתר תורה הרי מונח ועומד
ומוכן לכל ישראל. שנאמר תורה זוה לנו משה מורשה
קהלת יעקב. כל מי שירצה יבא ויטול. שמא תאמר

כתרים גדולים מכתר תורה הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו ורוגזים יחוקקו צדק בי שרים ישורו. הא למדת שכתר
ל משניהם: ב אמרו חכמים ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ שנאמר יקרה היא מפנינים. מכהן גדול שנכנס
ם: ג אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצות כולן שהתלמוד
יי מעשה. לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום: ד היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה
ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו. ואם לאו יעשה המצוה ויהזור לתלמודו: ה תחלת דינו של אדם אינו נידון אלא
וד ואחר כך על שאר מעשיו. לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך
זה בא לשמה: ו מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה. לא יסיח דעתו לדברים אחרים.
על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת. כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה
ן תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. ולא עליך הדבר לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה ואם הרבית
בית שכר. והשכר לפי הצער: ז שמא תאמר עד שאקבץ ממון אחזור ואקרא. עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה
וחזור ואקרא. אם תעלה מחשבה זו על לבך אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם. אלא עשה תורתך קבע
עראי ולא תאמר לבשאפנה אשנה שמא לא תפנה: ח כתוב בתורה לא בשמים היא ולא מעבר לים היא. לא בשמים
נגסי הרוח היא מצויה ולא במחלבי מעבר לים היא. לפיכך אמרו חכמים לא כל המרבה בסחורה מחכים. וצו
י ממעט בעסק ועסוק בתורה: ט דברי תורה נמשלו כמים שנאמר הוי כל צמא לבו למים. לומר לך מה מים
נגסין במקום מדרון אלא נוחלין מעליו ומתקבצים במקום אשבורן כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח ולא
גבה לב אלא בדבא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים ומסיד התאוות ותענוגי הזמן מלבו ועושה מלאכה
זעט כדי חייו אם לא היה לו מה יאכל ושאר יומו וילולו עוסק בתורה: י כל המשים על לבו שיעסוק בתורה
ולא

להם משנה

מ"מ היה ראוי שיוליכו לירושלים למלמד שהיה טוב ממנו כיון שהיה החקיקה כך שהיו
הכל מוליכין לירושלים והיה שם המלמד טוב חבל לאחר החקיקה חין להליך ממנה למתא:
ז אחד מבני מבני. שם מנחם כהסכה ובגמרא:
פ"ג א בשלשה כהנים וכו'. מומרא דר' יוחנן ביומא פ' באל לו כ"ג (דף ע"ב)
שלשה זרים הן וכו'. ומה שלמד שהתורה גדול מכל מה הוא משום
דכיון שלמד שהוא גדול מהמנוחה וכמו שפירש רש"י ז"ל ה"כ ודלי שהוא גדול מן
הכהונה דק"ל מלך קודם לכהן גדול:
ה לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה וכו'. מומרא ב"מ מקום שנהו (דף
ל) וכמו שהוס' דהיינו דוקא כשילמד להסכד ע"מ שאקרא רבי וכו' חבל
ס

וכמו שכתב הרב מהר"ק ז"ל, וסירוב מהקנה יחושע בן גמלא לפי דעה
זכר שרואה לומר שקודם הקנה יחושע בן גמלא הוה מתעין תפני שאין אנו
ליקח כאן מלמד חבל אחר הקנה יחושע בן גמלא כיון דכיוסוק ליה לא
יכל לפי רבינו נראה לכתורה דדין זה חבילו קודם הקנה יחושע בן גמלא
ו מוליכין ממלמד דלא דייק למלמד טוב וה"כ קנה קשה חין אמר מהקנה
לא. ונראה ליושב דקודם הקנה יחושע בן גמלא לא סייך לומר הלי דינא
כל היו מוליכין לירושלים ח"פ דאם איכע שלקח אחד מלמד אהד בעירו
היה בן מ"מ לא היה נהוג ולבך לא סייך לאומרו קודם הקנה חבל אחר
ומרו. מי נמי דקודם הקנה יחושע בן גמלא ח"פ שלקח מלמד בעירו

מגדל עוז

הנהגות מיימוניות

ספר

פחד יצחק

מאת

מורנו ורבנו כש"ת ר' יצחק הומנר שליט"א

שער ירהא תליתאי

דברי תורה בהלכות דעות וחובות הלכות

בעניני דת השבועות

יצא לאור ע"י

המוסד נור אריה

בעריכת הוועד המסדר

תשל"א

פורענות ראשונה, והאמפסוף התאוו תאוה", זו היא פורענות שניה. וכדי להפסיק בין שתי סוגי הפורענות, נקבעה דוקא פרשת "ויהי בנסוע". שכן, בה נתיחדה התפלה להגנתם של ישראל, משתי סוגי פורענות הללו. הפלת האויבים המכונסים, ומנוסת השונאים הרודפים. דוק ותמצא, שבמפורים אינו אומר שונאיך, כדרך שאמר במכונסים אויביך, אלא שבמפורים הוא אומר "משנאיך", שהם פועלים שנאה אצל אחרים. שכן הוא באמת דרכם של הערב רב, שבשעה שהם פועלים בתורת מפורים, אינם פועלים אלא על ידי שהם מצטרפים לכחות של שטנה מבחוץ, והם מפעילים את שנאתם. ולזה דקדק הכתוב אצל המפורים, לומר משנאיך, כמשקל שונה מזה דקמ במכונסים. במכונסים הוא אומר אויביך, ובמפורים הוא אומר משנאיך. והבן.

ח. וזה הוא מעמו של רש"י שמיאן לפרש, פורענות ראשונה כדרך שפירשו תוס' בשם המדרש, דמדהוינן דהמפסיק בין שתי הפורעניות, הוא דוקא פרשת זו של "ויהי בנסוע", שמע מינה, כשתי הפורעניות גם יחד, בצרת ערב-רב הן אמורות, ולפירושו של המדרש, רק הפורענות השניה. שייכת היא לצרת-הערב-רב.

ט. ומסיימת הגמרא ואומרת, עתידה פרשה זו שתחזור למקומה. דהיינו בשעה שהסרת עבר והגשם הלך הלך לו. אז תחזור הפרשה למקומה.

מאמר ט

פרק א

76 א. ברכת אהבה רבה פוטרת מברכת התורה. אלא שאינה פוטרת אלא אם כן שנה על אתר. ואם לא למד לאלתר לאחר שכירך, אינו נפטר מברכת-התורה, על ידי אהבה רבה.

יצאים
הנייה
מעות
זחנה,
תורת
רב,
פנים
גראל
נסים.
עבר,
היינו
ערב
דאל.
מים.
של
רתם
תוך
זמה
חזין,
ויהי
נות
יונה
ענין
זונה
גרה
זעת
עו"ק

ב. ונראה לנו בפירושו דהך מילתא דכאמת, מטבע של ברכת התורה, צריכה להיות מיוחדת לענינה של תורה. כמו שחזינן בכרכת המצוות, ובכרכת הנהנין. שבכרתה של כל מצוה, ובכרתה של כל הנאה, אין בה אלא מענינה, של אותה מצוה, או מענינה של אותה הנאה. וכן בשאר בכרות התורה, כגון אשר בחר, והערב, אשר נתן, כולן אין בהן שום תערובות של איזה ענין, הוין מענינה של תורה. ומפני זה, אי אפשר כאמת לצאת ידי הוכח ברכת התורה, על ידי ברכת אהבה רבה. דהרי בכרכת אהבה רבה, נזכרו שאר מצוות, מלבד מצות תלמוד-תורה.

ג. אלא דאכתי יש מקום לדון בזה דין אחר. דהנה בספר פחד יצחק, שער חודש האביב, מאמר ס"ח, אות ג', נאמר בזה הלשון: "מבטלים תלמוד-תורה בשביל עשיית מצוה שאי אפשר לה לעשות בידי אחרים. והקשו על זה רבותינו הקדמונים, דלמה לא יפטור מקיום מצוות בשעה שעוסק בתורה, הלא בכל התורה קיימא לך, דעוסק במצוה פטור ממצוה. ומבואר הוא בדבריהם, הישוב לקושיא זו, משום דכתורה יש תנאי שהלמוד צריך להיות על מנת לעשות. ומכיון שהעשייה היא תנאי בלימוד, הרי אי אפשר הוא שהלימוד יפטור אותו מן המעשה. ואין קיום המצוה עומד מחוץ לענינו של לימוד תורה, אלא שהוא קיום התנאי, של ללמוד על מנת לעשות. ונמצינו למדים, כי שתי בחינות הן בקיום מצוות: לשם מצוה גרידא, ולשם קיום התנאי של תלמוד-תורה." עד כאן לשון פחד יצחק, שער חודש האביב.

ד. ומצד זה שפיר יש מקום לדון, דתערובות שאר מצוות איננה גרעון במטבע ברכת התורה. דודאי בכרכת המצוות ובכרכת הנהנין, כל שהוא מערב בה מצוה אחרת, או שהוא מערב בה הנאה אחרת, הרי זה פוגם ביחודה של הכרחה. שכל ברכה צריכה להיות מיוחדת לאותו ענין שהיא באה עליו. ותערובות שלא מענינה, מבטל את התייחדותה של הכרחה, עם אותו ענין שעליו היא באה. מה שאין כן בכרכת-התורה. דמאחר דכל המצוות כולן אפשר לתן להתקיים, כתורת קיום התנאי של תלמוד תורה, הרי לעולם אין התנאי, שהוא קיומם של המעשה, פוגם את התייחדותה של הכרחה עם המעשה.

ה. ויעוין רמב" ד' שפסק שם להך דינא, ביד אחרים, אלא שהוכיח, היה לפניו עשיית מצוה על ידי אחרים, לא יפסיד לתלמודו. עד כאן לתלמוד-תורה, התיבות ו מעונה ביאור. דהרי כל המצוה, אם כן, מה מקו הלא משנה שאינה צריכה לתלמודו, דאטו יש כאן מתלמוד-תורה לעולם.

ו. ואמנם, מפורע ביטולה זה הוא קיומה. כ תלמוד-תורה להכנסת כל וקיומה. כלומר, מקבל ש שם. והנה פשוט הוא. דדוקא באם הוא מבטל תי המת, וכדומה. אבל אם או סתם לשם בטלה, ותו הוצאת המת, בודאי שא מאחר שלא קיים המצוה, וזה הוא שהוסף הרמב" כלומר, מתוך כך שתיכף הרי הוא קובע על ידי זו עשיית אותה מצוה. ובכח נסדרת היא למפרע בתוך קיומה. באופן, דעל ידי בעד עשיית המצוה.

ז. וחוזרים אנו נאמרת ההלכה, דאם שנה

ה. ויעוין רמב"ם הלכות תלמוד-תורה פרק שלישי, הלכה ד' שפסק שם להך דינא, דמכמלין תלמוד תורה למצוה שלא תיעשה ביד אחרים, אלא שהוסיף בה דברים. וכך הוא לשונו בהלכה זו. "היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד-תורה, אם אפשר למצוה להיעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו, ואם לאו, יעשה המצוה, ויחזור לתלמודו". עד כאן לשונו. הרי שהוסיף על גוף ההלכה של ביטול תלמוד-תורה, התיבות ויחזור לתלמודו. ובודאי דהוספה זו טעונה ביאור. דהרי כל עצמו לא ביטל תלמוד תורה, אלא לעשיית המצוה. אם כן, מה מקום יש כאן לפסק של לאחר עשיית המצוה, הלא משנה שאינה צריכה היא, לומר לו לאחר עשיית המצוה, שיחזור לתלמודו, דאמו יש כאן סלקא דעתך שעשיית המצוה תפטור אותו מתלמוד-תורה לעולם.

ו. ואמנם, מפורש הוא בנמרא בענינה של תלמוד-תורה, כי ביטולה זה הוא קיומה. מנחות צ"ט. ופירש רש"י דקיימא לן מכמלין תלמוד-תורה להכנסת כלה. ולזה קאמרינן, דביטולה זה הוא יסודה וקיומה. כלומר, מקבל שכר, כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה. יעוין שם. והנה פשוט הוא, דהא דאמרינן דביטולה זה הוא קיומה, היינו דוקא כאם הוא מכטל תלמודו לשם קיום מצות הכנסת כלה והוצאת המת, וכדומה. אבל אם הוא מכטל את תלמודו לצורך דבר-הרשות, או מתם לשם במלה, והוא הולך ומקיים מצות הכנסת-כלה או מצות הוצאת המת, כודאי שאין כאן אלא שכר מצוה, ולא שכר-תורה, מאחר שלא קיים המצוה, מתוך הפסק תלמודו לשם קיום מצוה זו. וזה הוא שהוסיף הרמב"ם בהלכה זו בסיומה, "ויחזור לתלמודו". כלומר, מתוך כך שתיכף לאחר עשיית המצוה, הוא חוזר לתלמודו, הרי הוא קובע על ידי זה, כי כל הפסק-תלמודו, לא בא אלא לשם עשיית אותה מצוה. ובכחה של קביעות זו, הרי עשיית המצוה שלו, נסדרת היא למפרע בתוך פעולתו של החוק, של "ביטולת זה הוא קיומה". באופן, דעל ידי החזרה לתלמודו, הוא מקבל שכר-תורה, גם בעד עשיית המצוה.

ז. וחוזרים אנו לברכת אהבה רבה. כברכת אהבה רבה נאמרה ההלכה, דאם שנה על אתר, או פוטרת היא גם מברכת התורה.

ידי אחרים, לא יפסיק תלמוד וכבר דברנו בזה, בפרק הן חדשות, בהבנת סיום זה ש הללו, יש כאן בהוספה זו, הן יעוין רמב"ם פט"ו מאישות היה עוסק בתורה, וטרוד ב יטרה כמוזנות, בעבור אי להתאחר, שהעוסק במצוה נ עד כאן לשונו. ומוכרח, אי שאי אפשר להיעשות על אין זה אלא באופן, דמלבד תורה, מה שאין כן, באופן במה שאין בו קיום-מצוה, כ תורה, אפילו אם אי אפשר ולהכי, במצות פריה ורבייה מוזנות, שאין זה נוגע לעצם מצות תלמוד-תורה נדחית אישות בהלכה הסמוכה, דוד נשא אשה, מפני שנפשו נמי נימא, דלזה הענין התב תלמוד-תורה, דבמצוה שאי ה מצוה, ויחזור לתלמודו. ד מתלמודו בשביל קיום מצוה, לתלמודו, ולאפוקי באם יודע תגרום עשייה זו, שלא יהי מתלמודו. וכמו שאיפסקא ב

לפי ההנחות שנתפרשו במאמר זה, הלכה זו כך היא מתפרשת. דעיקר הדין שברכת אהבה רבה, יכולה היא לפטור ברכת התורה, אף על פי שיש בה הערובות ענינים אחרים, של שאר מצוות, היינו משום דגם שאר מצוות, מלבד תורת קיום מצוה שבהם, משמשים הם תנאי בתלמודה של תורה. ורק מפני זה אין הם פוגמים ביחוד מטבע הברכה לתורה. אבל הלא למדנו, כי שתי בחינות הן בקיום מצוות: לשם מצוה גרידא, ולשם קיום התנאי של תלמוד-תורה. ולזה אנו דנים כך, דאם שנה על אתר, אנו אומרים בו שהוכיח סופו על תחלתו. וכל אותן המצוות שנזכרו כברכתו, מצטרפות הן לתלמודה-של-תורה, ועל ידי זה נידונות הן המצוות הנזכרות כברכה זו, כקיום התנאי של על מנת לעשות. המותנה בלימוד-התורה. ואין כאן שום עירוב פרשיות, אלא דכל דברי-הברכה, מטבע של תורה הן. אבל אם לא שנה על אתר, חסרה לנו ההוכחה, שקיום-המצוות אשר כברכתו, במוכן של תורה הן מתפרשות. והרי זה דוגמת דברי הרמב"ם, שכתב, "ויחזור לתלמודו". דעל ידי הלימוד על אתר, מקבל הוא למפרע שכר-תורה על עשיית המצוה, מה שאין כן, אם אחר עשיית המצוה, לא חזר על תלמודו, דהיינו לא שנה על אתר, אז חסרה לנו ההוכחה, כי הפסק תלמודו בא הוא לו. משום קיום התנאי של על מנת לעשות. וכל שחסרה לנו ההוכחה, שהקיום-מצוה שלו, במוכן תנאי של תורה הוא מתפרש, הדרינן לפשיטות המעשה, שאין כאן כי אם קיום מצוה גרידא, וממילא, יש לזה שתי תוצאות. בעצם הכפועל ממש, אין כאן שכר של תורה, אלא שכר של מצוה, וכשאנו דנים לענין הברכה, תפסינן שבכרחה מעורבת היא, ואין כאן יחוד לתלמוד-תורה, וממילא אינו נפטר באהבה רבה.

פרק ב

ה. רמב"ם הלכות תלמוד-תורה פרק ג' דין ג' כתב, "לפיכך התלמוד קודם למעשה, בכל מקום". יעוין שם. והך דקאמר, "בכל מקום", אין לו פירוש, דהרי אין בזה שום הוספה, על הדין המפורש בכאן, דתלמוד קודם למעשה.

מ. והנה בהלכה הסמוכה לכאן, בדין ד' כתב הרמב"ם, "היה לפניו, עשיית מצוה ותלמוד-תורה, אם אפשר למצוה להיעשות על

י. ועדיין אין בזה לדבר, דמותר להתאחר בנ במצוה, פטור מן המצוה. ונ דמבטלין תלמוד תורה למו דלעולם נימא הכי, דאין על ומדהוינן, דעל ידי עסקו בכ

בעזה"ת

ספר

שו"ת מהרש"ג

חלק ראשון

חלק אורח חיים ויורה דעה

מאת הרב הגאון הגדול וכו'

מו"ה שמעון גרינפעלד זצ"ל

שה"י אבדק"ק בידסענטמיהאלי יצ"ו (במדינת אויגאדן)

אשר השיב לשואליו אמרי אמת

והרביץ תורה ברבים והעמיד

תלמידים לאלפים

יצא לאור ע"י בן המחבר

וכעת הוצא לאור עולם על ידי נכד המחבר זצ"ל

יחיאל קערפעל

בן לאאמ"ר הצדיק המנוח ר' נפתלי קערפעל זצ"ל

וחתן הרה"ק מהו"ר שלמה אליעזר ראטטענבערג

הלוו זצ"ל הי"ד דומ"ץ דק"ק סעמיהאלי חתן ברן המחבר זצ"ל

שנת תורת רבינו שמעון לפ"ק

21

סימן טב

שעמיהלוי י"ו.

העריג לפ"ק.

לכבוד תלמודי הבי המופלג הו"ש כ"ה שלמה שפיטצער נ"י בק"ק מונקאטש ישי"א.

76 בדבר

אשר שאלה צמיו שניטור כל הנילה שמבואר צמ"ח סי' תל"ד ובשו"ת מהר"ם שיק' ה' הו"ה סי' ה' שלכתחלה יש לו לשמוע צרכת התורה מא"ש אחר ובא"ס ה"ה לו העפ"י"כ וברך צרכ"ת, ועתה שאלה צמ"ח הנהגו צחותן הנעורים צליל שבועות שלאחר שעלה עמוד השחר ומתחיל היום להאיר הם הולכים לישן ולאשר כי מתחילים שלא ישנו עד אשר יעבור זמן ק"ש של יום לאתה אומרים ק"ש קודם השינה והם מתכוונים צ"ח לל"ח ודי חוצת ק"ש של יום, אם אינם מחויבים לומר צרכ"ת קודם אמירת הק"ש כדיון שכבר האיר השחר א"כ לתהייצו כבר צרכ"ת ולפ"י אפי' הם עדיין אומרים הסדר הנדפס לומר צליל שבועות כגון שהוא עומד עדיין בחמ"ט אמירת ההר"י"ג מלות וכבר האיר השחר ג"כ לריך להפסיק ולומר מקודם צרכ"ת, או דלמ"ה דלית לן צ"ח ויכול לומר כל העוסה וכן אפי' ק"ש של שהר"ת קודם אמירת צרכ"ת, ורק אפי' לאחר השינה כשיקום אז יאמר צרכ"ת ישאלה חו"ד והנה יפה הערה בשאלה זו, ודעתו נעשה ע"ה שיוכל לומר כל העוסה וכן יוכל לומר אפי' ק"ש על פ"ס לל"ח צ"ח ידי חובת ק"ש של יום א"כ צלי אמירת צרכ"ת מקודם, ורק שיאמר צרכ"ת לאחר שיעור משנתו ובחמ"ט כן זהו עמ"ה בשבועות ועט"ס הדבר נ"ל דהנה צמ"ח הו"ה סי' מ"ז הוצ"ה צ"י שיעור צמ"ח צרכ"ת א"כ תקנה דעת הר"ה"ש והעור דכ"ה תקנה על כל לימוד ולימוד כמו כל מילה ולפ"י אפי' בחמ"ט היום אם ה"י הסה הדעת בין לימוד ללימוד כגון שישן בחמ"ט היום שינת קצת [דעסוקה בעסקים לא ה"י צמ"ח זה היסח הדעת א"כ לדצריהם משום דלעולם לריך אדם שיב"י דעתו על התורה, ורק שינת קצת יוכל להיות הסה הדעת צ"ח] לריך לצרך מחדש על הלימוד שירצה ללמוד אפי' א"כ, א"כ דעת ר"ת אינו כן הלא דצרכ"ת דומה לשאר צרכות השחר שרק היום גורם החיוב ולא ההפסק, ועפ"י השעות הנ"ל י"א לנו הספק צמ"ח שניטור ולומר כל הלילה דהפסק והסה הדעת לא היה כאן אך מ"מ ה"י יום אחר הוא, וצ"ח הדבר בהיפוך דלדעת ר"ת דהיום גורם א"כ כיון שנעשה יום אחר לריך לחזור ולברך, א"כ דעת הר"ה"ש והעור כיון דלמד נ"ה הלילה ולא ה"י כאן הסה הדעת ממיל"ה א"כ לצרך, וצ"ח צ"ח שינת קצת הוא בהיפוך דלדעת הר"ה"ש והעור לריך לצרך ולדעת ר"ת א"כ לחזור ולברך, ונ"ל עוד מ"מ ציט"ס, דלדעת הר"ה"ש והעור דכ"ה צרכת המילה כמו צרכת שופר וכוכב ולג"ז ומ"ה א"כ חסור ללמוד כלל קודם צרכ"ת דכמו דל"ן להניח חפילין קודם הצרכה או להביט מחצה קודם הצרכה כמו כן אין ללמוד תורה קודם צרכ"ת, א"כ דעת ר"ת דאינו כמו צרכת המל"ה רק כמו צרכת השחר נהי

דגם לדבריו יש להקדים בצוקר לצרך הויכ"ח ומ"ד צרכת ההורה, וכדלית"ה צנורים ד"ק מ"ז על שלא צרכו צתורה חלה, ושפעות משמע דיש להקדים לצרך צרכ"ת קודם משאר צרכות, מכל מקום הוא רק מפני השינוחה של התורה א"כ מ"מ איסור ליכ"ה אפי' צ"ח לומר הורה קודם הצרכה כמו דנ"ב שאר צרכת השחר אין איסור צ"ח מוקדים אי"ה דבר קודם הצרכה כמו צרך משל צצרכת העוש"ה לי כל צרכו שנתקן על לבישת מנעלים ועכ"פ אין איסור צ"ח לביש מנעליו קודם הצרכה וכדומה לה, וכשח"ה נראה דבליל שבועות והדומה לה עדיף עפי לקרות ק"ש ולישן ואפי' אחר שיעור משנתו וברך צרכ"ת, משום שהר"י מה ש"הו ר"ת לצרך צרכ"ת א"כ שהיינו נעורים ולמדנו כל הנילה הוא רק משום דחוששין לדעת ר"ת דסובר דצרכ"ת אינו כמו צרכת המלות דצמ"ח דוקא שיצר לעשייתן הלא כמו שאר צרכות השחר, וה"כ חשש איסור בלימוד אין כאן דברי לדידי' אין איסור בלימוד קודם צרכ"ת, ולהיפך אם יצרך צרכ"ת קודם ק"ש ואפי' יני"ך לישן שינת קצת נהי דלשינת ר"ת לא יב"י צ"ח שום ל"ה חסרון מ"מ ה"י דעת הר"ה"ש והעור אחר שינת קצת אפי' אם השינה הוא צ"ח לריך לצרך מחדש וכיון שאינו חוששין לכתחילה לדעת הר"ה"ש והעור שהר"י מו"ה"ט כתבו דאם אפשר לשמוע הצרכה מאחר עדיף עפי וכו"ה לל"ח ידו שינת הר"ה"ש והעור א"כ מו"ה"ט עדיף עפי לומר צרכ"ת לאחר השינה דכיון דכ"ה רוצה אפי' לישן שינת קצת א"כ כגון ויחר להמתין מלברך צרכ"ת עד אחר השינה דצ"ח י"א גם דעת הר"ה"ש והעור הסוגרים דלעולם שינת קצת חשוב הסה הדעת ולעולם לריך לצרך אחריו צרכ"ת אפי' צ"ח הוא יבן בחמ"ט היום, ולכן שפור דמו לומר ההר"י מלות וכן לומר ק"ש של יום צלי צרכת התורה ואחר השינה יאמר צרכ"ת, ולפמ"ש"כ נראה עוד לומר דגם זה שכתב המג"ח דלכתחילה יש לו לשמוע צרכת התורה מאחר היינו דוקא צמ"ח שה"י נישור כל הלילה ואינו הולך אפי' לישן שינת קצת, א"כ אם אחר שה"י נישור כל הלילה כשהאיר השחר יבן שינת קצת ואפי' ק"ש משנתו אזי מותר לו לצרך צרכת התורה א"כ לכתחילה וא"כ כלל ללמד לכתחילה לשמוע מא"ש אחר כיון דצרכ"ג איכ"ה ממ"מ שהר"י דעת ר"ת ה"י לריך לצרך ככל צוקר א"כ כשניטור כל הלילה כמו שאר צרכות השחר ולדעת הר"ה"ש והעור דס"ל דצרכה זו דומה לצרכת המל"ה ה"י לדידהו שינת קצת לעולם חשוב הפסק והסה הדעת ולריך לצרך לדעתם אפי' כשישן כן בחמ"ט היום וא"כ לכ"ט לריך לצרך וכיון שכן למה ל"י להדר לכתחילה לשמוע הצרכות מאחר, ועכ"פ לפי הנ"ל נפשט שאלתך דעדיף עפי לומר צרכ"ת אחר השינה כד"ו שיה"י הצרכה כדון אליב"ה דכ"ט.

ועוד יש סבר"ה לומר דכיון דעדיין לא היה הבן החמה ומבואר צמ"ח הו"ה סי' רל"ה שערך ד" דצמק"ס חונ"ס ינ"ה אז גם ידו חוצת ק"ש של ערבית א"כ עדיין לא ה"י יום גמור, וגם ה"י מבואר צמ"ח צמ"ח מנולה דכל הנעשין צ"ח לכתחילה המל"ה דוקא אחר הבן החמה וא"כ כיון שנעשה אמירת הק"ש עדיין לא היה הבן החמה

עדיף עפי להמתין עם צרכי"ת עד אחר הכן החמה, ואינו דומה ליסן בלילה לנריך לצרך צרכי"ת כשנישור הפילו קודם הנהי"ת, שהרי ביסן בלילה ונישור אה"כ לריך לצרך הפי"ת כי כשנישור גם קודם עמוד השחר, משא"כ כשנישור בלילה כיון דקודם עמוד השחר ודאי דמוחר לו ללמוד בלא צרכי"ת, כמו כן י"ל דמוחר לו ללמוד הפי"ת אחר שעלה השחר כל שהוא עדיין קודם הנהי"ת, ונמשך דלא שיהי עיקר מלוב של צרכי"ת אינו הלא לאהר הנהי"ת וד"ל. ומה שהקשות על הע"ז בוי"ד סי' ל"ב דכתב להוכיח דהש"ע ס"ל כשיפת רש"י בפלוגתא שבין רש"י לר"י לענין החיבה שמקלחה בתוך הרוטב מדכתב דלוסרת האחרים, וזה תימא דהא כתב אה"כ בש"ע דנוירי רק בנישור לנסוף וכבר תמה כן בנקה"כ ובפרמ"ג מהרן דברי הע"ז, ואהר תמכה על דברי הפרמ"ג מדבריו בעלמו בסק"ד, הנה המטיין בפרמ"ג דכתב בכוונת הע"ז דהוכיח מדלא כתב המהר"ר דד"א בנישור בסוף וכו' ומדכתב לומר דד"א בלא נישור מתחילה וכו' הוכיח הע"ז כן ועיין בהו"ד צבואורים סק"צ מש"כ בכוונת הע"ז ומש"כ ליישב דברי רש"י בסוגיא דעפת חלב דכ' דהחידוש הוא מה דשניבס הם היתר ומס' תמרו דנפסחים דהה"ש"ם זה, וכתב דרש"י ר"ל דהחידוש הוא לחומרה גם הני אמרהו כן בימי חרפי, אך מלאחי הדברים כתובים בנב"י מה"ת יו"ד סי' ל"ז בשם בני הגאון ר"ש לאגדה ז"ל הדו"ש.

שמעון גרינפעלד

סימן סג

פעמיכאלו י"א. שנת תפ"ג.

לכבוד ידידי הרב המופלג חו"צ וכו' מו"ה יוסף קרויז נ"י שו"צ ומו"ן בק"ק סאמאטאר ישי"ת.

אחדשה"ט. קבלתי מכתבו שנית וכו' ולא באתי הלא להשיב על הסחירות החזקות שמלה מעכ"ת כ"י על דברי בעטן ביאור האיסור של הבנה מש"ק על ימי החול והוא דהקשה מעכ"ת על מהך המצוה במס' בילה ונפסק בש"ע או"ח סימן תל"ה בבלב"ת יו"ט לענין בהמה מסוכנת שאסור לשחטה רק בחופן שיהי אפשר לו לאכול ממנה כזת צמר מצטיי ולדברי דה"ן האיסור הכנה הלא בהם לא יפסיד הדבר לגמרי בלא ההכנה ח"כ אמרו וכו' אסור לשחטה הם ה"ן זה הכנה הג"ה הל"ה ע"ד. ולק"מ שברו כל דבריו לא היו הלא במלכת היתר כמו ה"י דהולעת מעות והדחה כלי"ט דה"ן בזה מלכת האיסור ורק דהפי"ת מלכת היתר אסור לעשות להבין על ימי החול וכו' כה"ג להביא וין מו"ש ה' להצירו או מש"ק

האיסור משום מלכת הלא משום הכנה כמצוה בסומן הק"ג בזה כתבנו בצרתיו דכל שא"ס לא יזמין אז הדבר תלמד לגמרי ה"ן זה נקרה בשם הכנה הלא בשם הל"ה ולא גזרו הכמז"ל לאסור בזה, הבל החס גזי מסוכנת לשחטה ביו"ט דשחטה היא מלכתה מן הלי"ט מלכות והאסורה ביו"ט מה"ת כמו בשבת כל שאינה לנורך הובל נפש דהרי ה"ן בין יו"ט לשבת הלא הובל נפש בלבד, ורק לנורך הובל נפש מותר, הבל השוחט בהמה ערופה ביו"ט או בהורג כוס ובלבד ושהר דבר שאינו צר לחילה אי מ"ד ע"מה אי מ"ד האיסור הרי חייב מלקות, דכיון דאינו הובל נפש הרי שוב שבת ויו"ט שוים בדבר האיסור, ואפילו בשוחט דבר הראוי לחילה, ורק ששוחט אותה ביו"ט לאחר שפבר הכל נכ"י דה"ן קוי"ל דמ"י אינו לוקה משום דקוי"ל כמאן דהיה ל"י בפסחים דף מ"ז דהמרי"ה הו"ל וה"י מקלטי ל"י אורחים וכו' מ"מ עיקר היתר בלא ילקה הוא ה"ן מ"ד הו"ל ומדרבנן מ"מ אסור יהא"סור אינו מ"ד הכנה מיו"ט על חול בלבד, רק מ"ד מה דעשה מלכתה בלא לנורך הובל נפש ביו"ט דאסור דמ"י היתר של הו"ל אינו מותר רק מה"ת הבל מדרבנן מ"מ אסור, ומבואר בתו"כ פסחים שם גדולה מו דה"ס מנבל סמוך לחשיבה בחופן בלא ישי"ת ראו לחילה אורחים צי ביום לוקה חף לדין ומשום דלא שייך צרכי"ג לומר הו"ל, ומש"ע גזברים הטובל ביו"ט שחל להיות צנ"ש להטמין העשאלניט זמן גדול קודם הלילה כדי שיוכל להתבשל מצטוד יום עד שיהי עכ"פ כמצ"ד ראו לחילה, ומשום דהעירוב הצשילין אינו מתיר הלא בהם כבר ה"ן בה"ן האיסור דאורייתא מ"ד הו"ל, ועל האיסור דרבנן הנשאר עדיין מוטיל שוב העירוב הצשילין הבל בהם לא שייך הו"ל ה"ן העירוב הצשילין מתיר האיסור דאורייתא כמש"כ במג"א בסי' תקכ"ז והשתיקו דבריו כל המחברים האחרונים וה"כ השוחט מסוכנת סמוך לילה בחופן שה"ח כלל לאכול ממנה בחותו יום הוא עושה האיסור דאורייתא דעשה מלכתה ביו"ט, ואסור חף שיגיע לידו הפסד אם לא ישחט, משא"כ ביש שהות לאכול ממנה מצטיי חף שבאמת לא יאכל, מ"מ שוב ליכא איסור דאורייתא מטעם הו"ל, וכו' דבהיתרה דהו"ל אכתי ליכא איסור דרבנן מ"מ שוב החירו בזה בשום הפסד ממנו הבל משום האיסור הכנה לא מיידי החס כ"ל, ומשום דבאמת ליכא שם האיסור הכנה הלא האיסור עשיית מלכתה כנ"ל, והדרבה אם יענין היעז שם בפוסקים יראה דגם מש"ס יש ראי' לדבריו שברו לא דברו כלל מענין הכנה רק מענין הו"ל, והוא עכ"פ מטעם בצרתיו הג"ל דל"ש הכנה במקום שה"ן כונתו להכנה רק בלא יפסיד לגמרי את הדבר דה"ן רק הל"ה ולא גזרו עליה ובה סרה השגחה גם ממה דצטיי עירוב הצשילין דהתם ללא העירוב הצשילין ה"י אסור מטעם מלכתה גמורה שמנבל ביו"ט שהוא ג"כ מלכתה מלי"ט מלכות וכו' דקוי"ל דהמנבל לנורך ה"ל ג"כ אינו לוקה

Sofer, Simeon.

ספר בתעוררות תשובה /
בעזה"י

23

תשובות

התעוררות תשובה

על ארבעה חלקי שולחן ערוך

פילפולים וביאורים בסוגיות הש"ס

חידושים בשו"ע או"ח יור"ד

ארבעה חלקים

מאת מרן

הגאון האמיתי שר התורה והיראה

מופת הדור והדרו עטרת תפארת ישראל

רבינו שמעון סופר זצוק"ל

רב ואב"ד ערלוי יע"א

ערוך ומסודר במהדורה מחודשת בתיקונים ומראי מקומות

על ידי

מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי-יד

על-שם החתם סופר ז"ל

בעיה"ק ירושלים תובב"א

תשובה: הנה דבר זה הוצא בעו"ז או"ח (צפתחה לסי' תל"ד) ובחוק יעקב (שם סק"ח), אבל במג"א שם צפתחה מביא רק שאין מקדשין עד לאת הכוכבים [משמע ללהפלה ערצות רשאי קודם לאת הכוכבים] עיוון שם במחזיק השקל. ואני חמה מאוד על העו"ז שהוא בעלמו לקמן (סי' תרס"ח סק"ח) חלק על המהרש"ל שהביא בשם הג"ה שאין לאכול בסוכה כליל שמיני פתח אם הוא עדיין יום, כיון שמגד עיקר הלכה לריך לבדק לישיב בסוכה, אך כיון שקבל עליו קדושת יום שמיני אין יכול לבדק, לכן לא יאכל אז בסוכה. והעו"ז שם ברב כמו הגדול חולק עליו, וז"ל: דודאי מי שמוסיף מחול על הקדש הוא עשה עפ"י זיווי תורתו וכבר הלך וחלף ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה, וכוה כמו לילה ממש, ובסוף דבריו שם בהב, דהפסד הקדוש יחטא ב"ה שזוה עליו מלאת סוכה ציום ההוא, הוא הפסד הקדוש שהחיר לו אחר שקבל עליו שמי"ע, עכ"ל. וא"כ למה דפסקוהו בשו"ע (סי' רס"ח ס"ג) דתוספת שבת הוי דאורייתא, וכדכתב שם במג"א (סק"ח), ה"ג הוספת יו"ט הוי מדאורייתא, וכדילפינן ברי"ב (ע"א) יומא (פ"א ע"ב) מפסוק השבתו שבתכם, או משאר דרשות חז"ל, וכמבואר ג"כ בעו"ז הנ"ל (שם סי' תרס"ח) דתוספת יו"ט בשמי"ע הוי דאורייתא, וא"כ ה"ה בשבועות הוי תוספת יו"ט דאורייתא, וא"כ נימא ג"כ הפסד הקדוש שאמר המימות ההיינה, הוא עלמנו לזה להוסיף מחול על הקדוש, וא"כ קיים בזה מלאת המימות עד קבלת יו"ט, ומיד שקבל עליו יו"ט חלק ועבר אותו היום, וכבר התחיל יום אחר ונתקיים בזה המימות, כי אותו יום האחרון אינו כמו שאר ימי הספירה אלא יומו מגיע עד קבלת יו"ט. ואין לומר מדגלי קרא המימות ההיינה, א"כ מיטעב התורה יו"ט של שבועות מהוספות חול על הקדוש, כי דבר כזה הוה לי להביא בש"ס ופוסקים, ומדשתקו כולם ולא חילקו, ולא הביאו דרשה זו, שנטע מינה דליהא ולא מלינו דרשות ורבוים ומטעים בקרא בספרי הפוסקים רק מה שא"י בגמ' ומקובל מפי הכמח"ל א).

דהיינו שמיים ה' ואילך אינו מונה אלא הימים, וציום ע"ז אומר היום שני שבועות, וציום ע"ז אינו מונה אלא ששה עשר ימים בלבד, וציום כ"א אומר היום ששה שבועות, ואם לא ספר השבועות חוסר מלאת ספירת השבועות. ולשיטת ה"ה נראה דאומד (שם) מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא, מוכה מאומד שדי ציומו לבד לזכר, וכיון דשבוע אינו מונה אלא בכל שבוע, ויומי לריך לממני בכל יום, מנה יומי ולא שבוע.

ולפי"ז אם מנה ציום רק הימים לבד אפילו אי ספירה בזה"ז דאורייתא מונה מכאן ואילך צברכה מלד ס"ס כאשר כהצנו לעיל, וגם אי הוי דאורייתא ג"כ וולא בזה כאשר כהצנו. ולשיטת אבי העזרי דאופר בכל יום גם השבוע רק לא כופל למימני הימים שעברו כמבואר בעור עיי"ש, וולא גם בזה לבד, וכן הוא במג"א (שם ס"ק ד') שהעלה להלכה דילא בזה אהד מהם לבד, כיון דכתב בב"י דלרוב הפוסקים ספירה בזמן הזה דרבנן. א"כ פשיטא שבנידון דיון מותר לבדק מכאן ואילך.

סימן רצה

במי שספר ספירת העומר ומנין הימים היה נכון ומספר השבועות לא היה נכון

נסתפקתי במי שספר צימי העומר היום שמונה ושלשים יום שהם ששה שבועות ויום אחד לעומר, שהימים ספר לנכון, אבל כמה שסיים שהם ששה שבועות ויום אחד טעם, אם ילא עכ"פ מלאת ספירת הימים, כי מלאת ספירת העומר שהי מלאת הם, דמלאת למימני יומי ומלאת למימני שבועי, כדאיתא במנחות (ס"ו ע"א א), או נאמר דבמה שסיים ה שבועות ויום אחד סתר ג"כ דיבורו הראשון ולא ילא אפילו מלאת ספירת הימים ב).

סימן רצו

בזמן תפילת ערבית בליל שבועות ובענין ברכת התורה להנעורים בליל שבועות

שאלה: אם יש להזכר שלא להפלה ערצות צניוסת ליל יו"ט של שבועות עד לאת הכוכבים.

ע ק ב י

עכ"ד. וכתב בביאור הלכה (שם ע"ה ח) ד"ה יספור, דלפי"ז כ"ש בטעה בשבועות ולא בימים דצא ידי חובה, שהדי ימים הוא לעיכובא יותר משבועי וכמבואר בפוסקים, ועיי"ש מה שהאריך בזה.
א) בשו"ת בנין שלמה בתקונים והוספות (שבסוף הספר סי' כ"ה) האריך בזה, ובתחלה ר"ל והביא סמוכין מקרא דשבועות

א) וכן כתב ברבינו ירוחם (בתיב משישי חלק רביעי) והבאתיו בסימן הקודם עיי"ש. — ויש להוסיף ע"ד רבינו דבפרט למה שס"ל להמג"א (סי' תפ"ס סק"ד) והח"י (סק"ח) דכשספר הימים לחד יצא, וא"כ כשגמר מנין הימים כבר יצא ידי חובתו. ועיון בשעה"צ (שם סק"ט).
ב) הנה בעו"ז (שם סק"י) כתב להדיא דאם טעה בימים

76

דשינת קבע ביום לא היו הפסק, ח"כ מוכה דלאו השניה גורס
ההפסק, אלא הלילה הוא שגורם, והיינו שמהחלה אין דעהינו
לפטור רק יום ולילה אחד, וח"כ הנטור כלילה צריך לברך ברכת
ההורה.

וחזינן לגאון בתי הגרע"ה זל"ל עשו"ע לעיל (שם) שכתב
דאינן ביום ערב שבוטעה שינה קבע, מצד ברכת
ההורה צבוקר ממני"פ, דאם שינה גורם הכי יאן ביום שינה
קבע, ואם הלילה גורם פשיטא דיוכל לברך ב.

ולענ"ד יש לפקפק ע"ז לפי"מ דהיתה בשו"ע (סי' מ"ז סעיף
ז) שאם לא בירך ברכת ההורה בשחר כיון שצריך
ההבנה רב"ג ואלא בזה ברכת ההורה, והטעם כיון שהברכה
מדבר מעניני ההורה, ומוצן מהליו שאין חילוק בין ברכת
ההבנה רב"ג שמצד צבוקר, להבנה עולם שמצד כלילה, כיון
שגני הברכות אלו מדברים מעניני ההורה ד. (רק כיון שיש
פלוגהא בגמי ברכות (י"א ע"ב) אם לומר ההבנה רב"ג או
ההבנה עולם, הכריעו הפוסקים צטור וצ"ו סי' ס', לומר
צבוקר ההבנה רב"ג וצטרב ההבנה עולם), הגם שהיתה שם
בשו"ע דברכה ההבנה רב"ג הינה פוערת מצד ברכת ההורה אלא
אם כן למד מיד כלי הפסק, ומסופק שם בשו"ע (סעי' ה')
אם ק"ש יש לו דין לימוד ההורה כיון שאומר אותו לשם
ק"ש ה', מ"מ נראה דהכי שמהפלה מעריב מצטוד יום ואינו
יולא אז ודי הוצה מלוח קריאה שמע, וכשיטת רש"י ריש
ברכות (ב' ע"ה) ד"ה עד סוף, שזמן ק"ש כלילה הוא דוקא
משעה יולא כוכבים, וכדאיתא בשו"ע (סי' רל"ה ס"ה), ומה
דאנו קורין אז ק"ש הוא כדי לעמוד בהפלה מהוך ד"ה וכדאיתא
בירושלמי ברכות (פ"ה ה"ה) והוצה שם ברש"י, ח"כ פשיטא
דבכה"ג כשקרא ק"ש מיקרי לימוד הורה, כיון שכל עלמו לא
בה אלא ללמוד הורה קודם ההפלה ד. ואפילו למה שהצ"ה
המג"ה (שם סק"צ) שהטולם נהגו כר"ה שיואלין צק"ש שקורין
בבכה"ג ח"פ שהוא מצטוד יום קלת ועו"י"ש, מ"מ עיקר

הלכה בשו"ע ובנושא כליו שאין יולאין עד לילה הכוכבים,
ועכ"פ ידי ספיקא לא נפקא, ולרש"י יולא ברכת ההורה
באבהנה עולם, ח"כ עדיין הוא גשאר בספק אם לברך צבוקר
חי של שבוטעה ברכת ההורה.

ולענ"ד מטעם זה יש לומר להמתין בהפלה ערבות דשבוטעה
עד לה"כ, כי עכשיו נהגו גם רבים מצטלי בחוס
הפשוטים להיות נטורים כל ליל דשבוטעה, וכבר עורר המג"ה
שם (סי' תל"ד) שחברו לקרות ק"ש החלה הלילה כיון שאין
קורין ק"ש על המטה, וצק"ש של בבכה"ג לא יולא כדאיתא
בשו"ע (סי' רל"ה), וכיון שהמוני עם אינם יודעים מדברי
המג"ה אלו ולא ידעו להחזיר לקרות שוב ק"ש צמנה, לכן
ימתינו בהפלה עד לה"כ כדי שולא הוצה ק"ש. הגם שצתיקון
שקורין כלילה אומרים פרשה ק"ש ומכירין יולא מורים, מ"מ
הם אינם מתכוונים לשם מלוח וללוח בזה הוצה ק"ש, ואין
פסקין בשו"ע (סי' ס' ס"ד) שמונה לריכות כונה, ובפרט
כדאורייתא ועו"י"ש צמג"ה (סק"ג).

ולפי"ז המתפללן ערבות שבוטעה כלילה יש מקום ללדד
הממני"פ שכתב הגאון רעק"ה זל"ל, דאם הלילה גורם
פשיטא שיכול לברך ברכת ההורה, ואם השניה גורם י"ל שלא
יולא ברכת ההבנה עולם כיון דמה שקרא ק"ש חי ללוח ידי
הוצה ק"ש, וכוי כעין ס"ס לברך.

סימן רצז

בטעם שבלייל שבוטעה אומרים מכל פרשה ומשנה
מעט מתחלתו וסופו

הא דנהגין שנטורים כליל שבוטעה וקורין בהורה מעט מכל
סדרה, וכן נביאים וכתובים, ושם סדרי משנה מעט

ע ק ב י

בדבריו יראה דבעצמו כתבם.
ו) וכזה כתב ג"כ המ"ב (שם סקי"ז) דהיכי דקרא ק"ש לאחר
זמן ק"ש דהוי כקורא בתורה, אפשר דלכו"ע חשוב כלמד מיד.
— ומ"ש הב"י בשיטת הירושלמי דבעינן דילמוד על אתר ולא
סגי בקריאת שמע, דדברי תחנונים ותפלה לחוד ודברי ת"ת
לחוד, וק"ש כדברי תפלות הוא, היינו דוקא כשיוצא בזה ידי
חובת מצות ק"ש. ושפיר איתא בירושלמי דמה שקורין ק"ש
דערבית קודם זמנה הוא מטעם כדי לעמוד בתפלה מתוך
דברי תורה. — וע"ע במגן גבורים (שם סק"ח) דכתב דהיכי
דמתכוין לפטור עצמו בק"ש חובב לימוד תורה, דיוצא בה,
וכמבואר במנחות (צ"ט ע"ב) וברמ"א יו"ד (סי' רמ"ו ס"א),
אבל כשאינו מכיון בה לשינון רק לשם חובב ק"ש או הוי רק
כתפלה בעלמא ולא הוי כלימוד עו"י"ש. וא"כ כשקורא לפני
זמנה או לאחר זמנה דאין מקיימין בזה מצות ק"ש שפיר קיים
היה ענין לימוד תורה

אחר היות דבשבוטעה כתיב וקראתם בעצם היום וגו', ולכאור
חיבת וקראתם מיותר הוא דהא מסיים אח"כ מקרא קודש יהי
לכם, והול"ל ובעצם היום הזה מקרא קודש יהי לכם, אלא
דהכתוב בא לומר דהקריאה צריך להיות בעצם היום הזה
ולא בתוספת יו"ט ומטעם דבעינן תמימות כדכתב השל"ה עו"י"ש
באריכות. — וע"ע בפמ"ג (סי' תצ"ד מ"ו בפתחה).

ב) ועיין בזכרון יהודה מנהגי הגה"ק רבי מאיר אש ז"ל
(דף ל"ה ע"ב, ודף ע"א ע"א).

ג) בשו"ע נקט אהבת עולם וכדס"ל להמחבר לקמן (סי' ס'
ס"א), אך הרמ"א כתב דבאשכנז אומרים אהבה רבה. וראה
הערה ה'.

ד) וכ"כ במ"ב (שם סי' מ"ז סקי"ג), וכבר מבואר כן בדברי
ק"ו הגרע"ה ז"ל שם.

ז.ה.ל.צ.י.ב.

שאלות ותשובות
רבי עקיבה יוסף

לחד מתקופי ארעא דישראל
הגאון הקדוש חכם הרזים צדיק יסוד עולם
רבי עקיבה יוסף שלעזינגער זצוק"ל
המפורסם בספרו "לב העיברי"

חלק או"ח

יצא לאור מכת"ק אשר השאיר אחריו ברכה
ובתוכם פנקסו "בן גימל" ע"ש אמו הצדקנית ע"ה
עם תיקונים הערות והארות
ע"י מכון לב העיברי

שנת תשס"ט לפ"ק
פניה"ק ירושלים ת"ז

ב

באחד שאינו לובש נעליים אם יכול לברך ברכת שעשה לי כל צרכי

על דבר שהיה לבני אלי יצחק מנחם הי"ו חטטין ברגליו, ולא היה יכול לנעול מנעלים לרגליו והיה צריך לילך יחף, ונסתפקתי אם יכול לברך ברכת שעשה לי כל צרכי כיון שלא היה יכול לנעול. והנה ביוהכ"פ ותשעה באב כתב האר"י ז"ל בשער הכוונות דף א' שלא לברך ברכת שעשה לי כל צרכי". אבל מן הדין יכול לברך כמבואר בטור סימן תרי"ג כיון שבידו לנעול אם נצרך בהכרח.

לצאת גם דעת הב"י כתבנו במקום אחר שביוהכ"פ וח"ב לברך בעת נעילת המנעלים בלילה אחר התענית, אך כי האי גוונא אשר אי אפשר לנעול בכלל נסתפקתי אם יברך עד שיתרפא. וכן הספק הוא על אלו העניים ההולכים יחף אם יברכו, והנה ספק ברכה.

ע"כ נראה לי שישמע הברכה מאחר ולכוון לצאת הברכה ובוה יוצא אליבא דכו"ע.

העיבר"י

כא

אמתי מברכים ברכת התורה

על שנדפס בסידורים בשם הגאון מבוטשאטש לברך ברכת התורה מיד תיכף בקומו, וכתב שע"ז אמרו בגמרא על שלא ברכו בתורה תחילה, ולא ניחא למרא עלמא למימר דבר זה, הלא רוב הפוסקים סדרו לומר

והנה הב"י בסימן מ"ו סעיף ז' כתב לענין ברכת השחר דאם לא שמע קול תרנגול וכו' אין לברך, וא"כ כל שאינו לובש מנעלים אינו מברך, ודעת הרמ"א שם דעל מנהגו של עולם הוא מברך, ואפילו אם הוא לא שמע קול תרנגול חייב לברך, וא"כ גם אם לא לובש מנעלים צריך לברך. ולכן כרי

עניות הוא. שהרבה ברכות יש שנתקנו בלשון עבר, ואין לך אלא כמטבע שטבעו חכמים, ובהעמקת המקובלים הגדולים עכ"ל. הרי דסובר שזה משנה ממטבע שטבעו חכמים.

ד) וסובר דבינו דאם אין שינוי במטבע עדיף לברך בנוסחא זו, שניכר שהוא ת"ח וכדאיתא שם לענין ברכת המוציא.

א) דבר זה צריך ביאור, והנה האר"י ז"ל כתב שם דביוהכ"פ ות"ב אין לברך משום שכל העולם הולכים יחפים, ומוכרח בדבריו דאם אין כל העולם הולכים יחפים יש לברך, ולפי"ז גם כנידונינו יש לברך. ולפי"ז כתבו דלפי האר"י יש לאבל לברך ברכת שעשה לי כל צרכי, כיון דרק הוא הולך יחף, כן כתבו החיד"א בספרו קשר גודל סימן ה' סק"ט שערו תשובה סימן מ"ו סק"ב בן איש חי פרשת וישב סעיף ט'. ועיין בערוך השולחן סימן מ"ו סעיף י"ג מוסיף בזה שבת"ב ויוהכ"פ "שאסור" לכל העולם לכן אין לברך, אבל באבל שאסור רק לדידיה, יכול לברך. ורבינו שמביא דעת האר"י"ל כוונתו רק לציין לדין ויוהכ"פ ות"ב אבל לא לנידונינו.

ב) כוונתו למה שכתב הטור שם בשם בעל העיטור דלא יברך ביוהכ"פ ברכת שעשה לי כל צרכי כיון דאינו יכול לנעול מנעלים, וע"ז כתב הטור דכיון דיכול לנעול במקום סכנת עקרב, לכן יכול לברך.

ג) לענין מחלוקת הב"י והרמ"א בסימן מ"ו, גם גדולי הספרדים נהגו בזה כהרמ"א דעל מנהגו של עולם הוא מברך, וגם מי שאינו נוהל מנעלים צריך לברך ברכת שעשה לי כל צרכי, וכמש"כ הכף החיים סימן מ"ו סקמ"ח וז"ל וכבר פשטה הוראה לפסוק כדעת מור"ם וכ"כ המקובלים ז"ל. אולם דעת הגר"א בספר מעשה רב סעיף ט' כתב להחמיר שלא לברך בת"ב ויוהכ"פ ברכת שעשה לי כל צרכי, ומבואר שם שחשש לדעת הב"י בסימן מ"ו, ובידך רק בלילה כשנעל המנעלים עיי"ש. ולזה חשש רבינו לדעת הב"י וכמו שכתב הגר"א. ועיין בארחות רבינו ח"ב עמוד ק"מ וח"ג עמוד ר"א ור"ב בשם החו"א שסובר דבהולך יחף אין לו לברך ברכת שעשה לי כל צרכי לפי דעת הגר"א, וכן הורה החו"א למעשה, וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן ו' דלדעת הגר"א כל היכי דהולך יחף אין לו לברך ברכה זו ולא רק בת"ב ויוהכ"פ, וזה ממש כדעת רבינו. אולם יש הסוברים דגם לדעת הגר"א אין לברך ברכת שעשה לי כל צרכי רק בת"ב ויוהכ"פ שאסור לכל ישראל לנעול, משא"כ באם יחיד אי אפשר לו לנעול, יכול לברך גם לדעת הגר"א. ויש לציין שהמ"ב סימן תקנ"ד סקל"א ובשעה"צ שם סקל"ט פוסק דגם בת"ב ויוהכ"פ, צריך לברך, עפ"י הפרמ"ג ורע"א, ועיין גם בשו"ת מהר"ם שיק ח"א סימן כה.

כב

ביושב בביתו ושומע תפלה מבהכנ"ס ומפסיק ביניהם דבר שאינו נקי מה דינו

בנידון מי שיושב בבית ושומע התפילות מבהכנ"ס, ומפסיק בין ביתו לבהכנ"ס, מקומות של מי רגלים, אי רשאי לענות דברים שבקדושה אחר התפילות של בהכנ"ס. הנה בשו"ע סימן נ"ה סעיף כ' כתב המחבר דיש אומרים שצריך שלא יהא מפסיק דבר שאינו נקי או עכ"ס ע"כ.

ונ"ל דאע"ג דקיימ"ל להחמיר בצואה, מכל מקום כמי רגלים נ"ל להקל. ועוד נ"ל דאם ביתו גבוה יותר מעשרה טפחים, או הבהכנ"ס גבוה יותר מעשרה טפחים, או אע"פ שביניהם ברחוב יש צואה, נ"ל להקל, דלא יהיה חמור מאילו עומד באמצע הרחוב במקום שגבוה עשרה טפחים מותר לומר דברים שבקדושה כיון דחשוב רשות לעצמו.¹

א"כ גם בנידונינו מאחר שקול זה שהוא שומע בא למעלה מי יכול לענות.²

העיבר

ברכת התורה בסוף ברכת השחר, וכן סדרו רבינו האריז"ל ומוריניו השמש ז"ל.¹ ובכל זה כבר אמרו חז"ל ת"ח שאמר דבר, אין מזניחין אותו, ודבריו מסתברים אבל לא מטעמו שכתב ליתן כבוד לתורה, דא"כ גם בקר"ש צריך לאמרו מיד, כדי ליתן כבוד לעול מלכות שמים ב"ה.

אך נראה הטעם, דאיך יאמר הברכות הלא כבר בכרכה ראשונה היא הלכה, שאומר אשר קדשנו במצוותיו על נטילת ידים, והלא דבר זה היא הלכה, שציונו על הנטילה, וא"כ איך אפשר לאומרה, מה לי אם אומרה דרך לימוד או דרך שבת. ופקפקו בזה, דהא בסימן מ"ז איתא דמותר לומר דין בלא נתינת טעם לפני ברכת התורה, וא"כ אפשר דברכת על נטילת ידים הוה כאמירת דין בלא טעם.

אולם נראה שזה אינו, דשם לא אמר למה אסור או מותר, אבל כאן אומר הלכה ברורה שה' ציונו ליטול ידים, והוה כאמירת דין בטעמו.² ע"כ מסתבר להקדים ברכת התורה,³ מכל מקום אין בידי להכריע, להכניס ראשי בין הרים גדולים, והנח להם לישראל.

העיבר

L

א) הרמב"ם בפ"ז מהלכות תפילה וכן בסידור רבי עמרם גאון, תניא רבתי בשם רב נטרונאי גאון. שברכת התורה ניתנה אחר כל ברכת השחר, וכן כתב בספר כף החיים סקנ"ט בשם האריז"ל והמקובלים, וכן פסק בסידור הגרש"ז, וכן הוא בשו"ע הרב סעיף ח'. והרמ"א פסק בסימן מ"ז סעיף ט' לברך ברכת התורה מיד אחר ברכת אשר יצר, והמ"ב סקכ"ד כתב בשם הטור דיאמרנו אחר ברכת א' נשמה, דהוא ברכה סמוכה לאשר יצר.

ב) רבינו לא ראה את דברי הא"א כפנים, אלא מה שמזענת בסידורים, ובא"א גופא בסימן מ"ז סק"א כתב דיברך אותו חיכה אחר ברכת על נטילת ידים, לפני ברכת אשר יצר, וא"כ ליכא למימר בדברי הא"א טעמו של רבינו. והא"א סובר דלפני נטילת ידים אי אפשר לברך, כיון שידיו מטונפות, ואחר הנטילה בודאי צריך לברך מיד כדי להסמיך לנטילה, ולפי"ז קשה טעמו של רבנו. ואולי רבינו סובר דיכולים לברך מיד אחר הנטילה לפני הברכה, כיון שאינו יכול לברך ברכת על נטילת ידים לפני ברכת התורה, לכן לא הוה הפסק, ויכול לברך אז ברכת התורה.

ג) עיין באשל אברהם שם שכתב וז"ל "דמודה אני" שאינו לא ברכה ולא לימוד יכולים לאמרו קודם ברכת התורה עכ"ל, ומשמע דברכה אסור לאמרו קודם ברה"ת, ומ"מ נהוג עלמא דברכות הוה כחחוננים שמותר לאומרה קודם ועיין בשו"ע סימן מ"ז סק"ט שמביא בזה מחלוקת, ועיי"ש במ"ב סקכ"ז וצ"ע.

א) המ"ב שם בביאור הלכה ד"ה וי"א מכריע כן מדעתו. ורבינו מכריע ג"כ הכי דבמ"ד יש להקל.

ב) הנה באפיקי מגינים ביאורים סקי"ב מקיל אם הצואה נמצאת בבית הכסא, כיון דהם רשות כפני עצמם. ורבינו מחדש כאן חידוש נפלא, דאפילו אם אין הצואה נמצאת ברשות אחרת. מ"מ כיון דהציבור או הוא נמצאים ברשות אחרת מהצואה, ג"כ חולקת רשות לעצמה ומהני, ודבריו מסתברים, ומ"מ לא מצאתי לו חבר בזה.

ג) רבינו אינו מחלק וסובר דכל הברים שבקדושה דינם שווה. אולם המ"ב סקט"ב פסק בשם החיי אדם כלל ל' סעיף א' דאמן יהא שמיה רבא וקדושה יכול לענות ככל גוונא, ורק ברכו לא יענה, ובכף החיים שם סקצ"ו פסק דלא יענה לא אמן ולא קדושה, ומשמעות דברי רבינו משמע דפסק כהכף החיים. אבל אינו מוכרח, דאולי הוא מייירי לענין ברכו, ולא נכנס לפרט בזה, כי רצה לדון בעצם הדבר.

ד
ז
א
ר

ים

רח
בל
בה
י"פ
רק

עול

וגם
שטה
נרץ
גלים
כשם
כתב
כ"פ,
אסור
קג"ד
שיק